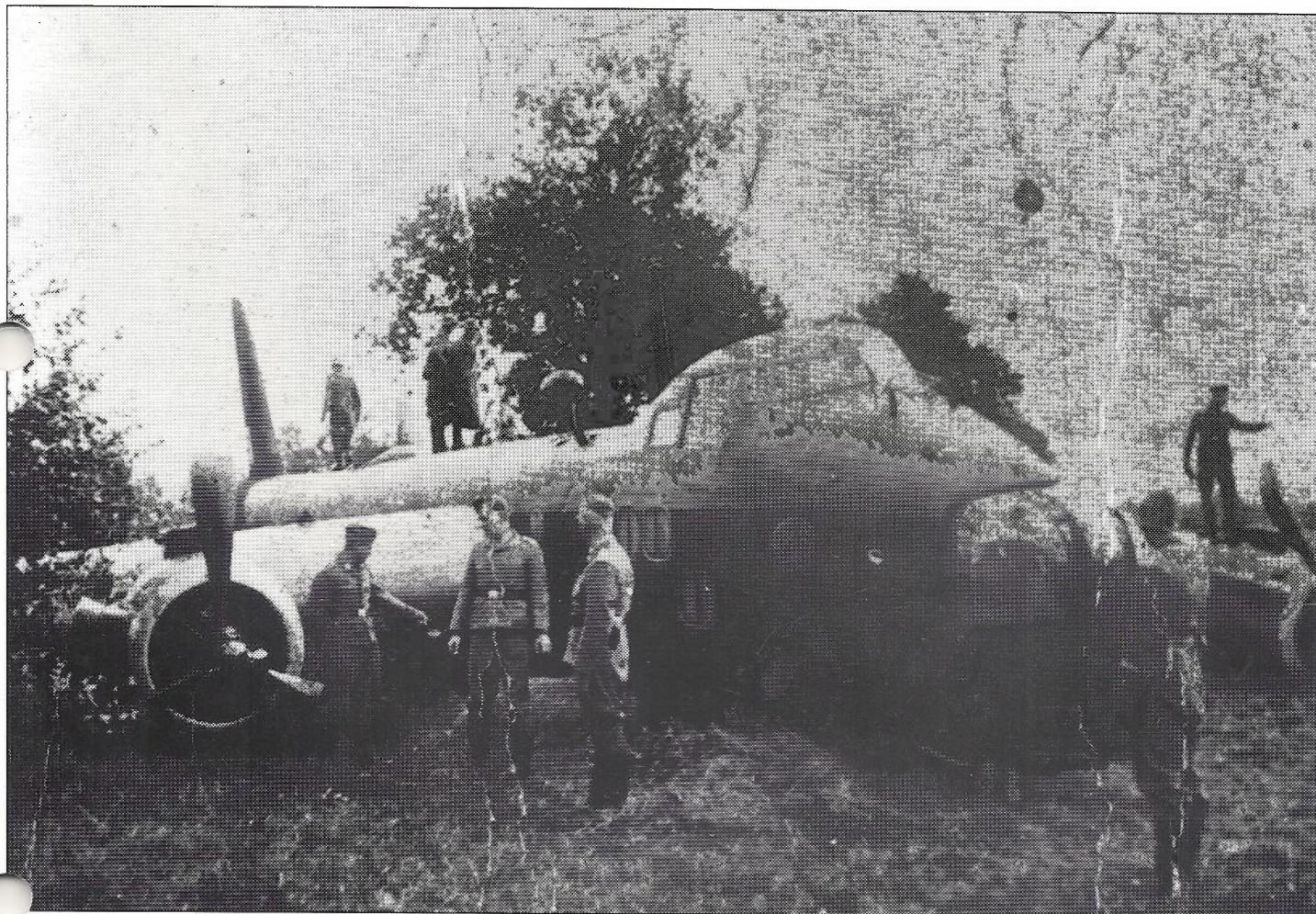

DE ZWERFSTEEN

PERIODIEK ORGAAN VAN DE HISTORISCHE VERENIGING STEENDEREN

*Deutsche Luftwaffe onderzoekt
het wrak van de short-sterling
op 8 sept 1941 te Hengelo Gld.*

**Geslacht "Van Steenderen"
Steenderen rond 1920
Kraft durch Freude
"Over de drempel van 1996"
Bronkhorst door de
2e Wereldoorlog**

**Cornelis van Viegen
Diverse korte berichten
Lijst slachtoffers 40-45
Mayday...Mayday...Mayday
Tentoonstellingsoproep
Spionagevlucht...**

95/1

maart 1995

FOTO VOORPAGINA:

unieke opname van het wrak aan de Varsselseweg te Hengelo Gld. der SHORT-STERLING met registratienummer N6045U en in het geheim gemaakt door het Nederlandse Verzet op 8 september 1941. De Duitse Luftwaffe onderzoekt het toestel ter plaatse. Zie het artikel in deze Zwerfsteen: Mayday... Mayday... Mayday!

Foto beschikbaar gesteld door Dhr. Jean Kreunen, beheerder van het Achterhoeks Museum 1940-1945 te Hengelo Gld. Het museum houdt zich van harte aanbevolen voor uitbreiding van haar collectie en mocht U materialen en documenten willen afstaan, kunt U contact opnemen met Dhr Kreunen, tel. 05753-3942.

1940-1945-1995 VIJFTIG JAAR NA DE BEVRIJDING

Van donderdagavond 4 mei 1995 aansluitend de Nationale Dodenherdenking t/m zondag 7 mei 1995 zal in Het Anker een tentoonstelling gehouden worden over de 2e Wereldoorlog in onze omgeving en aansluitend de bevrijding op 5 mei 1945.

Vijf zware jaren en velen onder ons gingen gebukt onder het juk van de bezetter. U leest erover in deze extra grote Zwerfsteen.

Onze plaatselijke Oranjevereniging heeft met behulp van velen een overzichtstentoonstelling georganiseerd en U bent hartelijk welkom deze komende tentoonstelling in vrijheid te mogen bezichtigen. Zeker ook bijzonder interessant voor de basis- en middelbare school leerlingen in onze gemeente. Zegt het voort...

Heeft U materialen, of documenten, welke een aanvulling van deze tentoonstelling kunnen betekenen, neemt U dan aub contact op met Dhr. J. Kreunen of het bestuur van de Oranjevereniging te Steenderen. Onze sekretaris wil U graag verder verwijzen.

VOORWOORD

Beste leden der Historische Vereniging Steenderen...

Allereerst hartelijk welkom aan de ruim veertig nieuwe leden, welke wij nav onze novemberaktie konden inschrijven. Inmiddels zijn het er misschien wel vijftig geworden, doch de penningmeester heeft een beter overzicht dan de voorzitter. Hij beheert de 'knip' en met deze bijdragen kunnen wij ook dit extra dikke exemplaar van de Zwerfsteen weer in Uw handen brengen.

Dank aan de computerdeskundigen Dhrm Van der Mijne en Tijkken jr. Onze penningmeester en sekretaris zijn er wat blij mee, want zij hebben een computer-ledenbestand van de vereniging gemaakt. Op ongeveer 350 leden, een ruime 250 adressen heb je altijd enige uitvallers. Leden, die zich ooit hebben aangemeld, doch -nog- niet betaalden, verhuisd zijn zonder af te melden etc. Hoort U van iemand "ik heb me ooit op bijv. Koninginnedag -de vrijmarkt- aangemeld en nimmer iets vernomen" Laat het weten aan de sekretaris. Kortom, zegt het voort...

Inderdaad, vele reacties op het vorige blad en er zijn lezers, die zelfs de 'soaps' voor gezien laten en dit blad ter hand nemen met een rustig muziekje op de achtergrond. Een goede keus, lijkt me.

Heeft U al een zgn. DIN-A4 vierringsmap voor Uw Zwerfstenen? Ze zijn voor pakweg f. 5,- tot f 7,50 in de kantoor-boekhandel te koop en Uw Zwerfstenen blijven prima opgeborgen voor het nageslacht. Wij zorgen trouwens ook, dat het gemeentearchief een complete serie heeft en voor later... een kopieerapparaat kan wonderen verrichten.

Deze Zwerfsteen bestaat voor een groot gedeelte uit "materiaal" van de nieuwe geschiedenis, die velen aan den lijve hebben mee moeten maken en wel de periode 1940-1945. Wat mij dan opvalt is dat onze gemeente -nog- geen straat heeft vernoemd naar hen, die een belangrijke rol hebben gespeeld in het verzet tegen de onderdrukker en de bevridders van onze gemeente daadwerkelijk hebben geholpen.

Wie weet... veel nieuwbouw de komende jaren in Paradijs-2, Olburgen en Baak en met ook maar twee "verzetstraten" eren wij hen, die stonden voor Recht voor allen en Vrijheid, ja zelfs hun leven ervoor lieten!

Bezoek 4,5,6 of 7 mei de tentoonstelling 1940-1945. Ook bijzonder interessant voor onze kinderen, die groeien in deze windstreek van Europa gelukkig zonder oorlog op en we behoeven s'avonds maar naar het Journaal te kijken om te zien, dat het in Oost Europa anders toe kan gaan. Laat het tij daar alstublieft keren!

Maandagavond 16 januari j.l. was Het Anker afgeladen vol en rond de 130 leden -en niet leden- zaten gekluisterd aan de beelden over Bronkhorst van weleer van Verdi van Leuvensteijn en de opbouwende kritieken en wijze raad van de monumentenmannen Jan Wolters en Geert Jansen.

Bronkhorst was 'een juweeltje door zijn eenvoud', doch geleidelijk vervalt die eenvoud en een wethouder zei mij laatst:

"Ze moeten opletten, dat ze de Bronkhorster kip met de gouden eieren niet slachten!", want er verschijnt her en der ietwat te veel aan "Prots en Praal".

In ieder geval hebben beide Bronkhorstminnaars 't lef gehad voor hun mening uit te komen en ik denk, dat de burgerij van Bronkhorst voor een groot gedeelte achter deze mening kan staan. Het zal verstandig zijn, als onze gemeentelijke overheid eens met 'Bronkhorst' rond de tafel zou gaan zitten van wat wel en wat niet.

Er was en is kritiek, doch ook terechte kritiek en m.n. opbouwende kritiek en uiteindelijk togen vele Bronkhorsters met hun verfmmonster van pakweg een eeuw geleden naar huis. In 1960 zijn deze kleuren na uitvoerig bouwhistorisch onderzoek op de gerestaureerde panden gezet. We noemen het dus ook maar Bronkhorst' rood!

Veel leesplezier en denk nog eens na over het tiende eeuwfeest van bekend leven op onze IJsseloever. Voor je het weet is het 1996... en zie "Over de drempel van 1996"

(Paul Kok, voorzitter)

'De Zwerfsteen' is de kwartaaluitgave van de historische vereniging der gemeente Steenderen. opgericht d.d. 1 juni 1992

BESTUUR:

voorzitter:
Paul Kok, Wehmestraat 1a,
7221 BT STEENDEREN,
05755-1444

sekretaris

Theo Jansen,
Schiphorsterstraat 1a,
7227 NG TOLDIJK
05755-2015

penningmeester

Gerrit Tijkken
Dr. A. Ariënsstraat 6,
7221 CC STEENDEREN
05755-1437

leden:

Jan Wolters, 't Hof 7,
7226 LG BRONKHORST,
05755-1600
Geert Jansen,
Anjerstraat 12,
7221 AS STEENDEREN,
05755-2027

REDAKTIE

Verdi van Leuvensteijn-
Breukink,
Bronkhorsterweg 21,
7221 AB STEENDEREN,
05755-1868
Albert Aalderink,
Hoogstraat 42,
7227 ND TOLDIJK,
05755-2226
Wim Jansen,
Landlustweg 9,
7221 BS STEENDEREN,
05755-1658
Paul Kok,
Wehmestraat 1a,
7221 BT STEENDEREN
05755-1444

CONTRIBUTIE:

Bankrelatie:
NMS-bank, STEENDEREN
Bankrekening nr.: 68.52.89.710
t.n.v. de penningmeester van
de Historische Vereniging
Steenderen.
Postgirorekening van de
NMS-bank is 43.45.500
m.v.v. Historische Vereniging
Steenderen.

Wij verzoeken U bij lidmaatschapopgave gelijktijdig de contributie over te maken, Uw betalingswijze is tevens de garantie dat U in het ledenbestand bent opgenomen.

Contributie 1995:

f 25,- voor individuele lid
f 35,- voor echtparen of
samenwonenden.

Het geslacht "Van Steenderen"

Komend van de andere zijde van de IJssel, waant men zich in een andere wereld. Olburgen, Rha, Steenderen en Bronkhorst liggen in een landelijke streek.

Als inwoners van deze oud-historische heerlijkheden is men bevoorrecht om hier te kunnen leven en te wonen. Eeuwen geleden moeten deze plaatsen als parels aan de IJssel hebben gelegen met hun kastelen, landhuizen omgeven met hun landgoederen.

Edelen: graven, ridders, heren en ander hooggeborenen verplaatsten zich in die tijd met hun paarden, al dan niet met hun horigen over landwegen en akkers.

Wat is hiervan overgebleven?

Alleen de zalige rust en slite schijnen het hier overleefd te hebben. Uit de Randstad (Rotterdam) komen de is dat een verademing. Maar niet alleen de schoonheid van deze streek is mijn doel geweest!

Wroeten in het verleden van het geslacht Steenre, later Van Steenderen genoemd, doet mij hier belanden.

Sinds mei 1993 ben ik verhuisd naar Dieren. Aan de overzijde van de IJssel ligt onze oorsprong van het geslacht Van Steenderen, gelijklopend aan de huidige plaats.

De plaats Steenderen en het zeer oude geslacht Van Steenderen (Steenre) zijn zeer met elkaar verwand geweest. Historie genoeg om enige "Zwerfstenen" te mogen vullen.

Het ontstaan van Steenderen

Wellicht is het U misschien reeds bekend, hoe die naam is ontstaan en voor anderen interessant om te weten te komen.

De naam Steenderen is samengesteld uit de woorden Sten - here, en reeds in 1046 zo verklaard als plaatsnaam. De woorden Steen en Haru betekenen zanderige heuvelrug. Ook de re van Steenre duidt op rug (van zand). En Steenderen ligt inderdaad op een zuid-oost / noordwest lopende zandrug. Ooit ontstaan door de loop van de IJssel. Het wapen van de gemeente Steenderen heeft niet zo zeer met de oorsprong van deze naam te maken, hoewel men dit eerst zal denken. Is er een relatie met het familiewapen Van Steenre en met dat van de gemeente?

Hierop zullen wij waarschijnlijk nooit een antwoord krijgen. Hoewel ... er is een overeenkomst, maar daarover een andere keer.

(Ruud van Steenderen)

DIVERSE KORTE BERICHTEN

RK-Schoolgebouw te Baak verkocht!

Bij het ter perse gaan van dit blad zijn vijf van de zes te projekteren woningen in de vm basisschool te Baak verkocht.

Makelaardij Steenhuis te Zutphen vertelde ons, dat de laatste woning binnenkort wel een nieuwe a.s. bewoner zou vinden.

Aannemer Peelen BV kan dus na deze korte winterstop aan het werk en de HVS is blij, dat zo'n markant gebouw in de Baakse dorpskern behouden kan blijven. Onze dank aan het Baaks Belang en ook onze gemeenteraad en B&W van de gemeente Steenderen. Fijn dat deze laatste uiteindelijk ook akkoord ging en dat een economische belemmering werd opgeheven. Wij hopen, dat nieuwe bewoners het naar de zin krijgen in ons mooie kerkdorp Baak. Nog even geduld en doe je best aannemer!

Bronkhorst in beweging!

Onze avond over het 'moois van Bronkhorst' heeft wel wat kritiek losgemaakt bij sommige bewoners. Wat een prachtige beelden van Verdi van Leuvensteijn-Breukink uit de jaren vijftig en zestig. "Bronkhorst... eenvoudig mooi!" En het woord 'eenvoud', dat doet hem nu juist!

Dhrn. Geert Jansen en Jan Wolters hebben een aantal in hun ogen scheefgegroeide zaken ietwat rechter willen zetten en ieder vogeltje "zingt tenslotte zoals het gebekt is", nietwaar?

Het stoort diverse leden, dat Rijksmonumenten geleidelijk "verbouwd" worden en het fenomeen kitsch in Bronkhorst zijn intrede heeft gedaan. Een goed onderbouwd gemeentelijk monumentenbeleid met afgesproken speelruimte voor de eigenaren/bewoners zou geen overbodige luxe in onze gemeente zijn.

Vele eigenaren/bewoners van onze Rijksmonumenten in Bronkhorst kregen een verfronter mee naar huis. Let wel... in de 18e en 19e eeuw werden onze stadsboerderijen al zo geschilderd en Geert Jansen kan het weten, want zijn voorvaderen woonden in het jaar 1870 al in Bronkhorst!

Tuinen gaan mogelijk een 'versoberingsbeurt' krijgen en worden mogelijk weer de gezellige Bronkhorster boerentuintjes met buxushaagjes, stokrozen en dalia's in plaats van doorgesloten koniferen en bamboe. Let wel lezers... in de week na de dialezing ging de schop reeds in de grond en verdwenen de 'Veluwe-koniferen' echt! Dit is zeker ook een compliment waard...

Hebben wij Bronkhorst TE mooi willen maken? Bronkhorst... "Let op je kip met de gouden eieren!"

Historische boerderij wordt gerestaureerd

Aan de Molenkolkweg staat een prachtige eenvoudige hoeve van wijlen de familie Smeenk en de tijd heeft duidelijk zijn sporen aan het bouwwerk achter gelaten. De nieuwe eigenaar, Dhr en mevrouw de Boer hebben de bouwvergunning 'erdoor' en de aannemer kan aan de slag. Nog voor de zomer wonen ze in een van de mooiste straatjes van het dorp Steenderen en de Molenkolkweg krijgt er weer een pareltje bij?

Mocht ooit deze weg eens open moeten voor rioeringswerkzaamheden...

Waarom dan ook geen ouderwets straatwerk van waal- of dikformaat ook wel vijf- of zevenduimerstraatwerk genaamd terug?

Waterput nu compleet met zgn. Haalboom

De waterput van de familie Boschloo aan de Covikseweg, welke wij bij onze fietstocht vorig jaar mochten aanschouwen is compleet en de zgn.

'Haalboom', een staander van Acacia met een vork, waarin de schuine ligger, een waterhalende 'boom' met de emmer, historisch compleet en juist gerestaureerd. Er komen nu duidelijk meer putten tevoorschijn, want er liggen nog vele putten onder wel een meter grond in onze gemeente.

Aktiviteiten op dit gebied in de Boterstraat te Bronkhorst, Landlustweg in Steenderen en wie volgt? Zoekt U een originele 'haalboom' van Acacia, neem contact op met onze sekretaris!

Torenruïne van Hof te Baak komt weer vrij te staan

De families Van de Mije en Jansen zijn druk in de weer om de 'Toren van Baak' aan de Hofstraat weer te bevrijden van de vele staalsoorten, die er in en om opgeslagen zijn. Onder de toren waren eens twee schuilkelders welke in de 2e Wereldoorlog nog zijn gebruikt. Er zijn plannen om een dak of een zgn. 'nooddak' op de toren te plaatsen om verder verval tegen te gaan. Doen 'we' dat niet, dan wordt de toren ieder jaar korter, immers met de afgelopen januaristormen 'vlogen de kloostermoppen je rond de oren' en dit proces stop je alleen met een restauratie/conservering tot de huidige bouwhoogte.

Monumenten Inventarisatie Projekt

De monumentenwereld is in beweging. Onze Rijksdienst voor de Monumentenzorg is in alle provincies aan het werk om een nieuwe Rijksmonumentenlijst samen te gaan stellen. Met name objecten van 1850 tot 1940 gebouwd -denk maar eens aan de Jugendstil/Art Nouveau bouwstijl aan het begin van deze eeuw- gaan nu ook opgenomen worden in het Rijksmonumentenregister.

De gemeente Steenderen heeft 50 Rijksmonumenten en een ruime 160 gemeentelijke monumenten. De landelijke Overheid is wakker geworden en er worden meer gelden voor de monumentenzorg vrijgemaakt. Het MIP-projekt zal voor de gemeente Steenderen gaan inhouden, dat de Rijksmonumentenlijst eventueel met een 'aantal', tien- of meertal zal gaan groeien en dat de gemeentelijke monumentenlijst mogelijk zou gaan slinken. En dit nog voor het jaar 2000..? Mogen onze gemeentelijke monumenten ook een beetje profiteren van deze financiële meevaller door onze landelijke Overheid aangereikt, of alleen de top-monumenten?

Toch steun voor ons plan inzake Monumentenwacht?

Politiek Steenderen is in beweging. Mocht ons plan van enige jaren geleden:

alle Rijks- en Gemeentelijke Monumenten periodiek door de Provinciale Monumentenwacht te laten inspecteren en eigenaren/bewoners bij te staan met onderhoud en advies, gestrand zijn op een meerderheid in de gemeenteraad... Nu een paar jaar later wil onze raad gelukkig het beleid bijstellen en blijkt er toch een meerderheid voor dit plan! Het zou fantastisch zijn! Mocht het ook bij de Gelderse Monumentenwacht lukken, dan gaat deze gesubsidieerde inspectie zeker rendement opleveren voor de eigenaar/bewoner EN de gemeente EN het provinciebestuur.

Ook worden subsidiegelden eerlijker verdeeld. Nu is of mogelijk inmiddels reeds was het 'halen op 2 januari', anders is de pot reeds leeg. Straks meer gefaseerd en wij allen als gemeente Steenderen krijgen een steuntje in de rug bij ons monumentenbeleid en voor Bronkhorst zal dit ook zeker rendement opleveren. De Gelderse Monumentenwacht staat eigenaren bij met advies en periodieke inspectie en herstelt kleine gebreken.

Boerderij "Schooltink" te Baak raakt lelijk raam kwijt

De boerderij t.o. slagerij Driever aan de ZE-weg te Baak is eindelijk zijn lelijke winkelpui van rond de oorlog kwijt. Economische motieven waren uiteraard redenen, dat een hoeve in de loop der tientallen jaren een andere bestemming kreeg. Zo kwam hier een smederij, winkel en benzinstation. In de vorige Zwerfsteen was tussen de regels een -overigens-opbouwend kritiekje te lezen betr. een te bediscussiëren raam. In veel gevallen wordt te licht van afmeting kozijnhout gebruikt. Hier is fors kozijn hout gebruikt van 14cm dik, als ook in de Monumentenrestauratie gebruikelijk. Alleen worden er roeden in deze zgn. zespitter geplaatst, die kennelijk windkracht "Beaufort 12" moeten kunnen weerstaan en waarom?

De schoonheid is nu net dat min of meer 'iele' witte lijntje over dat zwarte -en ook isolerend- glas. Overigens een keurig hersteld metselwerk van de originele vechtformaatstenen. Welke boerderij volgt...?

"Boerentuinen" en "De Schans"

Een oud spreekwoord "Wie kaatst kan de bal verwachten..." Ons bestuurslid Geert Jansen is door een landelijke Stichting benaderd om een inventarisatie van nog min of meer originele "boerentuinen" te maken in onze omgeving. Wie kan hem historisch fotomateriaal -de bekende kiekjes van voor de oorlog in de tuin-aanreiken? U krijgt ze ongeschonden terug. Voorts waar zijn nog dit soort tuinen op onze 5040 HA in de gemeente Steenderen? En... dit is natuurlijk iets voor een winteravond in de komende jaren.

"De Schans" was een uniek -verdedigings- bolwerk met een overzetplaats door de IJssel in de 17e eeuw en voor een gedeelte op Steenderens grondgebied gelegen. Weinigen weten ervan, maar de Tachtigjarige Oorlog is ook al een hele tijd geleden. In de vorige eeuw is veel archeologisch materiaal verdwenen ivm kleiwinning voor de baksteenindustrie. Stan Dekker te Leuvenheim heeft een studie over deze overzetplaats, misschien beter gezegd... een complete legerplaats gemaakt. "Nooit van gehoord", zult U zeggen? Daarom is er nu een HVS en de volgende winter in Het Anker vertelt hij hierover meer.

2e Historische Fietstocht

Vorig jaar net onder de honderd deelnemers en deze kwamen met een stofmap met een historisch archief thuis na enige uren gezellig fietsen en kijken naar "de tijden van weleer"...

Een te kleine commissie is al weer aan het werk voor deze nieuwe fietstocht en we gaan weer "Zwervend door Steenderen" en misschien ook daarbuiten. Wie de fietscommissie wil versterken, melde zich bij de sekretaris. Gaan we het magische getal honderd in deelnemers dit jaar voorbij?

Cursus fruitbomen snoeien

Onze expert bij uitstek, Dhr Horstink sr. van het gelijknamige fruitbedrijf aan de Prinsemaatweg te Steenderen heeft zaterdag 25 februari j.l. een beknopte fruithout-snoeicursus gegeven.

De HVS gaf hen, die zich in het onderhoud van hoogstamfruitbomen willen bekwalen ook nog een beknopt naslagwerkje mee naar huis. Mochten er nog geïnteresseerden zijn, die deze cursus op papier willen hebben, dan zijn er nog enige exemplaren bij de sekretaris in voorraad tegen een kleine vergoeding.

Idem hebben wij nog enige exemplaren van onze 1e historische fietstocht met beschrijvingen van ons Steenderens cultuurbezit

Zo lang de voorraad strekt tegen een kleine vergoeding en men melde zich ook bij de sekretaris.

"OVER DE DREMPEL VAN 1996"

Een nieuw jaar begint met goede voornemens, zo ook het jaar voor de Historische Vereniging Steenderen, want wij staan op de drempel van het tiende eeuwfeest van onze omgeving, in het jaar 1996 te vieren en wij gaan dat doen op een gepaste unieke historische wijze!

De 'kogel is door de kerk'! Er werd veel in de bekende wandelgangen over gesproken en de HVS werd benaderd door enige kandidaat uitgevers, doch wij als HVS gaan daadwerkelijk zelf een jubileumboek uitgeven. 'Steenrewald 996... Steenderen, let wel de gemeente Steenderen 1996, duizend jaar later'. Kortweg: "OVER DE DREMPEL VAN 1996".

Een schrijvers- en tekenaarteam, bestaande uit Verdi van Leuvensteijn-Breukink, Albert Aalderink, Theo Jansen, Paul Kok en Gerrit Tijkken hebben de eerste werkvergadering achter de rug en gaan in het jubileumboek pakkende zaken van 1995 publiceren, vandaar de titel "OVER DE DREMPEL VAN 1996", want in december moet het op de markt verschijnen.

Dit team gaat het gehele jaar 1995 op pad met: schrijfbloc, potlood, bandrecorder en schetsboek. Zij gaan letterlijk de boer op, want voor je het weet zitten wij in de eenentwintigste eeuw. Het wordt een boek in A-3 formaat 29,7cm hoog x 42cm breed en we beschrijven de 'halte 1995'. Vergeet niet... over tien jaar en verder zeggen we: "Oh ken jij die nog..., Och weet je nog..." Opa of oma met de kleinkinderen op schoot.

Wat komt er zoal in dit jubileumboek:

- een reeks van vertellingen betr. markante zaken en personen, gebeurtenissen in de gehele gemeente Steenderen. Wij praten over vroeger, wij schrijven in 1995 en we lezen ver in de eenentwintigste eeuw, want het is een boek om ook de volgende winters veel plezier aan te hebben.
- tekeningen, schetsen in het veld en beschrijvingen van al ons Rijksmonumentale cultuurbezit en dit zal gepubliceerd worden in een unieke 'laser' druktechniek zonder raster. Diverse kontakten naar o.a. de Rijksdienst voor de Monumentenzorg en andere Historische Instituten zijn reeds gelegd.
- pakkende historische feiten in onze gehele gemeente en in 1995 nog bestaand!

Deze uitgave is een 'must' voor de cultuur-historische betrokkene in de gehele gemeente Steenderen en is trouwens ook een prachtig relatiegeschenk voor het bedrijfsleven. Hun bestellingen stromen reeds binnen.

Met behulp van ditzelfde bedrijfsleven proberen wij deze jubileumuitgave tot f. 65,- te beperken, ongeveer dertig gulden onder de zgn. boekhandelsprijs. 190 à 200 pagina's A3 (vergelijk bijna 400 pagina's A4) een kostbaar stuk in Uw boekenkast.

U kunt het boek bestellen tot 1 september 1995 en de uitgifte is medio december 1995.

Het ingesloten bestelformulier kunt U inleveren bij de sekretaris per post en ook bij het PTT-kantoor van de Spar Aalderink supermarkt te Steenderen. Dit jaar zullen er nog een paar besteladressen bijkomen, te denken aan onze buitendorpen.

Let wel... na 1 september gaat de genummerde en gelimiteerde uitgave in druk en 'Op is Op'! Vergeet niet, we praten over een uitgave van vele tienduizenden gulden en we moeten ook een beetje rugdekking hebben, vandaar dit bestelformulier. Fijn, dat in het bedrijfsleven ook zo enthousiast gereageerd wordt.

Wij overwegen voor leden der HVS een redelijke korting in te voeren -uiteraard 1 exemplaar per lid!- en einde dit jaar geen Zwerfsteen uit te brengen, vanwege deze 'maxi Zwerfsteen'. U wordt dit najaar dan op andere wijze over o.a. het winterprogramma 1995/1996 geïnformeerd. Dit jubileumboek is voor U, Uw kinderen en Uw kleinkinderen en je zou bijna willen zeggen... een 'must in ieder huis met interesse voor de cultuurhistorie der gemeente Steenderen'.

Nu snel aan het werk, voor je het weet is het 1996 en een broedende kip moet je verder maar niet storen... Tot 1 september 1995 bestellen, want anders vis je echt achter het net!

CONTRIBUTIE 1995

Ongeveer 70% van de contributie voor het jaar 1995 is binnen, dank aan de snelle betalers. Mogen we de andere 30% van de leden verzoeken aub op korte termijn hun bijdrage op penningmeesters' rekening te storten, al waarvoor onze dank.

JUBILEUMBOEK 1996

Wij overwegen rond bevrijdingstijd een Zwerfsteen-TJE uit te geven en onze volle aandacht te schenken aan het jubileumboek "Over de drempel van 1996..." Het bestuur, redactie en auteurs zullen de komende tijd van gedachten wisselen om in plaats van een Zwerfsteen dit najaar uit te brengen, deze gereserveerde gelden eenmalig in korting te brengen voor de aanschaf van één boek per lid! (conform ledenlijst 1-1-1995)

ARCHEOLOGISCHE VONDST

Gedeelte van het vm "Kluverstraatje" gevonden in de tuin tussen de ruitstalling van Café De Zwaan en de woning van de 'bovenmeester' aan de Dorpsstraat. Ons lid Wim Wesdorp deed deze vondst en de oude steentjes lagen nog keurig in visgraatverband. Enige tientallen jaren geleden bestond dit straatje nog, je kon -zelfs met paard en wagen- binnendoor van de Dorpsstraat naar de Burgemeester Smitsstraat en deze laatste heette lang geleden de "Achterstraat" en later nog de "Koningstraat", want Koning Willem III reed er eens in de koets overheen van Steenderen naar Toldijk... Nu we het toch over straatjes hebben, ooit van het "Domineepad" in Steenderen gehoord?

Vroeger had Huize De Wehme, de vm pastorie aan de gelijknamige Wehmestraat een 'eigen paadje' naar de kerk en te voet kon de dominee tussen de velden door geestelijke energie op doen en tevens de bocht van de Landlustweg afsnijden en was altijd op tijd voor de eredienst. (kijk maar op pag 6 rechtsboven)

"Hoopenspaadje"

Een paadje, dat nog altijd bestaat, al doet de natuur zijn best het pad wat nauwer te maken en dit loopt langs het vm doktershuis. Van de NH Kerk, langs Het Anker naar Het Kerkhof en verder nu "het Paradijs" in... Genoemd naar de bakkerij Ten Hoopen, die destijds aan het pad lag en ze wonen er nog steeds. (kijk maar op pag 6 rechtsonder), Bronkhorst heeft ook nog van deze paden en Joodse begrafenissen hadden altijd een bepaalde wandelroute, maar daarover een volgend keer...

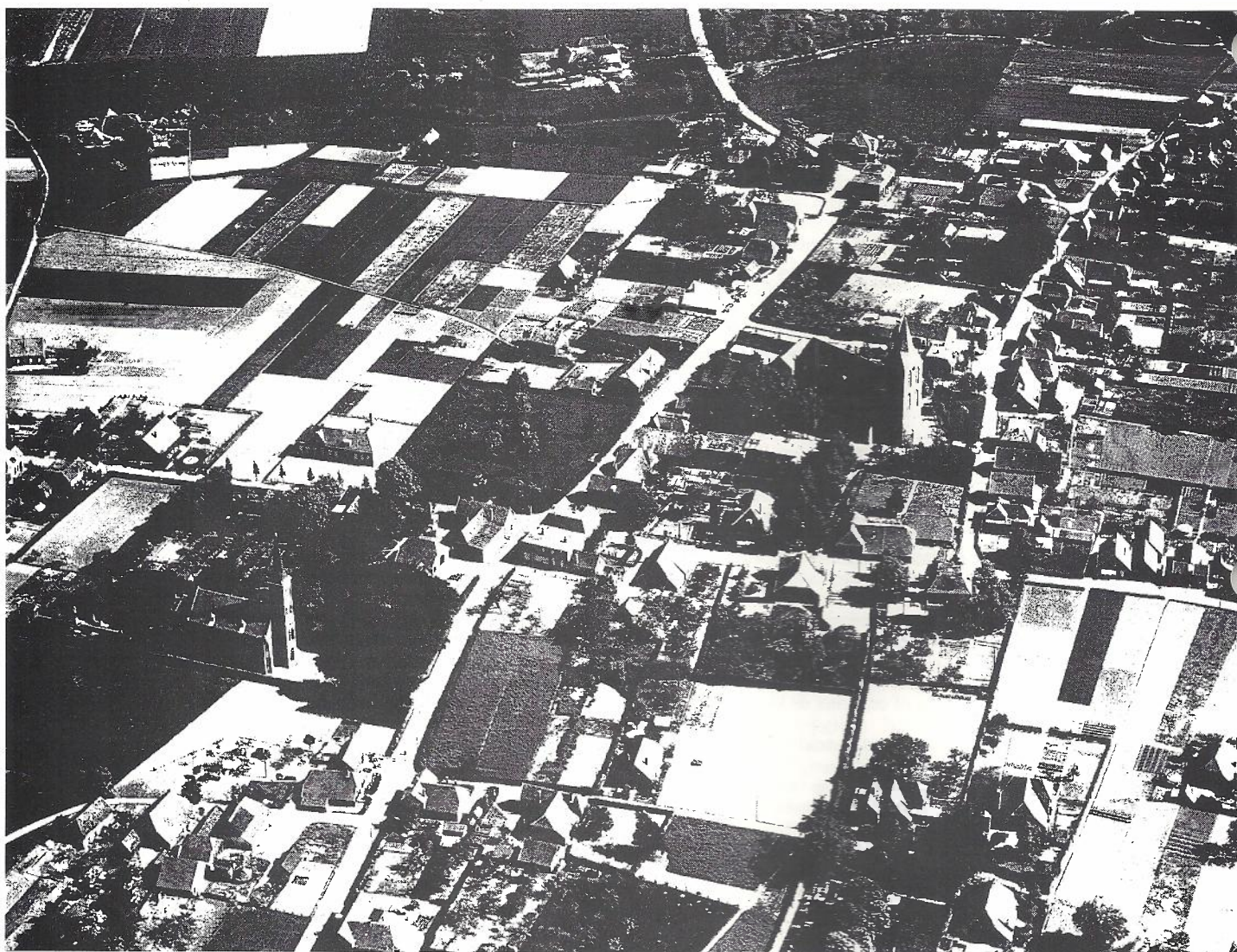

FOTO VAN STEENDEREN 1920 of 1921

Een prachtige luchtfoto van het dorp Steenderen met nog zijn agrarisch karakter. Mogelijk is deze foto gelijk genomen met de foto van Bronkhorst in het vorige nummer. Kijk eens naar de leuke kapjes van de boerderijtjes aan de Dorpsstraat, wat is er niet verloren gegaan, zonde! Huis "Elim" staat er nog. Gaat ons verzorgingscentrum straks mogelijk "Nieuw Elim" heten?

We zien nog de akkers op de plaats waar nu de Koningin Julianalaan ligt en kijk eens rechts bovenaan, waar nu de Ds. Pikaarwijk ligt, graasde eens vee. Zie nog de aangebouwde schuur van het Boogmans' huis, een mogelijke herbouw bracht een paar jaar geleden een dorp in beweging. Zo ook een wekje aan de Kerfhoflaan geeft rumoer in een straat, waar vroeger niet eens een auto door kon. Auto's...ze waren er amper in die tijd. Snel een luchtfoto van de wijk "Het Paradijs" maken, want Steenderen bouwt door aan zijn toekomst.

Wie heeft nog meer historisch fotomateriaal? Wij publiceren graag voor alle historisch belangstellenden. Hier geen hoge waterstand, toch een andere vlucht? Hoe laat zou trouwens deze foto gemaakt zijn?

drukkerij **van
der Meer** bv.

- ✓ Advies, lay-out ontwerp
- ✓ prepress
- ✓ alle handelsdrukwerk
- ✓ vierkleurendruk
- ✓ folders en brochures
- ✓ kettingformulieren

Gerritsenweg 13
postbus 211
7200 AE Zutphen
Telefoon: 05750-17618
Telefax 05750-18742

*Voor
onze klanten
maken wij
ons altijd
drukker.*

BRONKHORST DOOR DE TWEEDE WERELDOORLOG

Een beknopt verhaal over de gebeurtenissen tussen 1940 en 1945
door: Everdina Jaspriena van Leuvensteijn-Breukink

10 mei 1940

Er wordt aan deuren en ramen gerammeld, telkens weer. Het is nog geen zes uur in de morgen. Het gerammel houdt niet op. Er is oorlog uitgebroken! Duitsland valt ons land binnen. We staan vlug op en gaan de straat op, de radio geeft verwarde berichten. De koeien moeten gemolken worden, ze lopen al in de wei. Als we er heen gaan -ze lopen in de Bakerwaard- zien we bij Zutphen een dikke zwarte wolk omhoogstijgen, gevolgd door een hevige dreun. De IJsselbrug is opgeblazen...
Zo begint voor mij de oorlog.

Evacuatie

Wegens gevaar door mogelijke gevechten om de IJssellinie moeten de bewoners van Bronkhorst geëvacueerd worden. We hebben twee paarden en vader doet ze elk voor een boerenwagen en we laden wat beddegoed en kleding op. Ook mondvorraad natuurlijk. Ik fiets met een half roggebrood (toen 16 ponders) in de stuurtas ernaast.

We gaan achter de weg Zutphen-Emmerik naar de familie Hartman, die op de boerderij "de Schiphorst" woont. Onze honden, toen nog Airedale terriers gaan ook mee. Op de Schiphorst blijven we een paar nachten. Overdag gaan vader en mijn broer Willem het vee verzorgen, koeien, varkens en kippen.

Ons land is bezet

Na vijf dagen is Nederland bezet en door een verschrikkelijk bombardement op het centrum van Rotterdam tot overgave gedwongen. Onze regering is met de koninklijke familie naar Engeland vertrokken. Wij zijn overgeleverd aan de bezetter. Bronkhorst is niet beschadigd en de onder dienst zijnde militairen brachten het er levend vanaf. Hoe lang zal deze toestand duren?

Willem en ik gingen in Brummen naar de M.U.L.O. De pont was ook opgeblazen en we gingen met de roeiboort over. In de opgeworpen stellingen van ons Nederlandse leger stond het geschat nog in gereedheid. We keken over het vizier, dat was gericht op de ramen van het veerhuis. Kruiwagens vol patronen stonden bij de schietwapens, alles onbeheerd. In kranten en tijdschriften lazen we hoe er in verschillende delen van ons land hevig was gevochten. Gelukkig in 1940 niet in onze buurt. De bezetting heeft vijf jaar geduurd en wij zijn in Bronkhorst blijven wonen.

Jodenvervolging

Bij ons werkten Zionisten. Dat waren Joodse jonge mensen, die naar Palestina wilden om daar een veilige eigen staat te stichten. Ze moesten dan een vak kennen en om dat land in cultuur te brengen wilden veel zionisten de landbouwwerkzaamheden leren en daarom gingen ze "de boer op". Deze hulpen hadden wij nog tot ver in de oorlog. Toen alle joden werden weggevoerd, waren daar ook de joden uit Bronkhorst bij. Van de familie Aussen is Simon in gevangenschap omgekomen en zijn zuster Jeanette heeft door onder te duiken de oorlog overleefd. Niet alleen joden, ook andere burgers werden

geïnterneerd voor de 'Arbeitseinsatz'. Cornelis van Viegen, die aanvankelijk weigerde is naar Duitsland gebracht en daar te werk gesteld. Dat ging niet erg vriendelijk. Gelukkig mocht hij weer bij zijn ouders terugkeren.

Graven voor de Organisation T.O.D.T.

Met het Duitse leger ging het na verloop van tijd niet zo best. Dat merkten wij in Bronkhorst door o.a. de vorderingen van vlees en graan en toen de geallieerden zo sterk werden, dat ze een bedreiging voor de bezetter gingen vormen, zijn er om Bronkhorst aan de IJssel-oever tankvallen en loopgraven aangelegd. Iedereen, die beschikbaar was moest eraan helpen. De boeren moesten met de paarden aangespannen verschijnen voor transport van gravers en materialen. Deze onderneming werd uitgevoerd onder commando van Organisation Todt, afgekort O.T.

Honger

Tegen het einde van de oorlog was er in Nederland honger. In Bronkhorst hadden de mensen gelukkig naast hetgeen er op de distributiebonnen te koop was, genoeg door eigen teelt. We konden ook nog mensen helpen, die uit het westen kwamen om voedsel te halen.

In de omgeving stonden sterke schijnwerpers om overvliegende geallieerde vliegtuigen te onderscheppen. Vaak hebben we s'avonds toegekeken hoe deze luchtgevechten gingen. Soms kwamen ontvluchte geallieerde militairen, die zich voor de IJssel vast liepen om hulp vragen. Ze werden dan stiekem overgeroeid naar de Brummense kant.

Wie had kunnen denken, dat er in Nederland mensen zouden sterven van honger? In de grote steden was een groot gebrek aan eten en op de distributiebonnen werd maar heel weinig verstrekt. Veel mensen, die op het platteland familie hadden, brachten hun kinderen daarheen. Zo hadden wij twee neefjes uit Bilthoven de laatste oorlogswinter in Bronkhorst en zij gingen met de Bronkhorster jeugd naar school.

Omdat het schoolgebouw (in Steenderen) door militairen bezet was, werd lesgegeven bij diverse mensen aan huis. In de serre van het huis van de notaris, op "Dorpzicht" in de keuken en wel door meester Kuperij des voormiddags en 's namiddags kwam Kuperij naar Bronkhorst om in het cafe van Meutstege de Bronkhorster kinderen te onderwijzen.

Terugtocht

Als het Duitse leger zich moet terugtrekken komt er ook een paar keer een colonne in Bronkhorst terecht. Ze verplaatst zich te voet en met paard en wagen. Gevorderde of gestolen paarden en rijtuigen zijn het van soms duidelijk Franse snit. Alle kelders in de woonhuizen worden gevorderd, want als er luchtaanvallen komen moet daarin geschuuld kunnen worden. Staat er op een huis naast de voordeur een grote witte 'K', dan kun je daar bij luchalarm gaan schuilen. Voor oude kelders wordt hout verstrekt om de kelder te stutten.

De bevrijding

Als de bevrijding komt is er in Bronkhorst haast geen Duitser meer te vinden. We worden van de Oostkant het eerst benaderd door de "Tommies". Met een grote tank rijden ze Bronkhorst binnen en gaan naast het huis van J. Meutstege staan, voor het bos. Als er een paar schoten op Brummen worden gelost, gaan er heel wat ruiten aan diggelen. Er waren trouwens door de V-1 en V-2's al veel brokken gemaakt. Dat waren onbemande bommenwerpers, die overkwamen en soms onverwachts halverwege het doel neerkwamen.

(vervolg blz. 10)

OFFICIER VLIAGER HUTCHINSON MAAKT IN ONZE OMGEVING EEN UNIEKE SPIONAGE- VLUCHT. HET EINDE VAN DE OORLOG KOMT NADERBIJ...

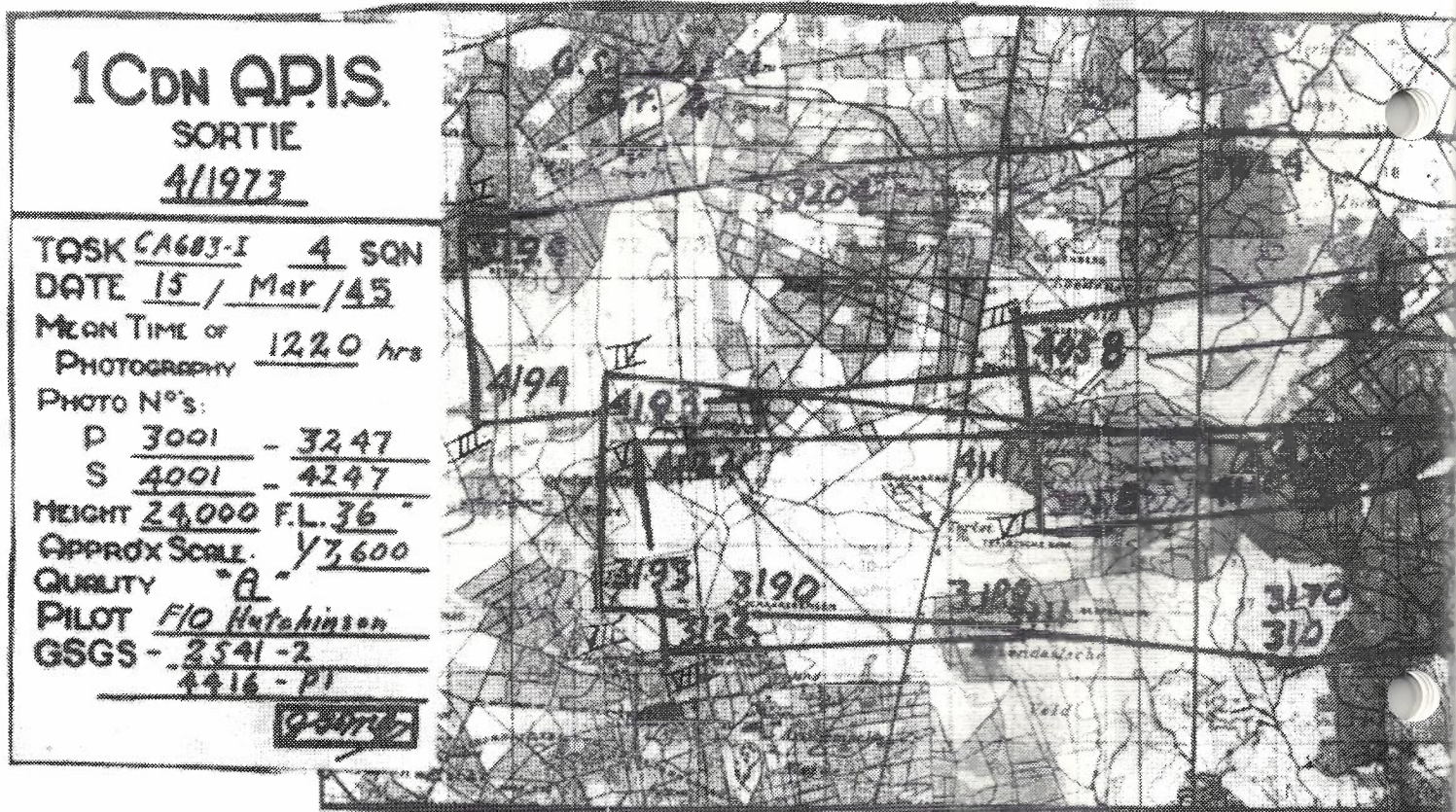
Inventarisatie van het gebied op 8000m hoogte
Hebben wij het in de vorige Zwerfsteen nog over het graven van de tankvallen en loopgraven aan de oostoe-
ver van de IJssel in opdracht van de Organisation
T.O.D.T. , ook wel de "O.T." genaamd... Verplicht
graafwerk. Inmiddels kregen we te horen, hoe deze
naam is ontstaan en wel eenvoudig genoemd naar de

Onderzoeker Stan Dekker te Leuvenheim -hij is mijn
'inspreker'- heeft zich zeer met deze materie bezigge-
houden en bezit zelfs kaarten met de inslagen van de
bombardementen.

Op maandagmorgen 6 november 1944 was er nog een
bombardement op de spoorlijn rond de klok van negen
uur. Dit is fotografisch opgetekend en van de 32 insla-
gen troffen 8 daadwerkelijk de spoorlijn. Helaas ook
weer omgekomenen onder de burgerij aan de westoe-
ver van de IJssel.

Een paar maanden later werd aan officier vlieger
Hutchinson van het 4e squadron van de 1 Cdn. A.P.I.S.
(First Canadian Air Photographic Interpretation Service)
een uiterst gevaarlijke opdracht gegeven, n.l. enige zgn.
photoruns bij helder weer over het gebied te maken
in... een onbewapend vliegtuig!

Op 15 maart 1945 maakt vlieger Hutchinson rond
12.20 uur deze photorun, een fotoverkenningsvlucht en

Coll. 162, doos 641 4m. 644.

'ontwerper' van deze 'Arbeitseinsatz', de legerofficier
Todt. In de volksmond noemden de tewerkgestelden
het "Tot Onze Diepe Teleurstelling". In deze editie
gaan we verder met de andere kant van het verhaal en
wel de inventarisatie en interpretatie van onze bevrij-
ders! Het geallieerd opperbevel kreeg natuurlijk o.a.
via het verzet te horen van de aanleg van deze hinder-
nissen en besloot e.e.a. te gaan inventariseren en wel
middels luchtfoto's, want bij de geallieerde opmars
moest men van dergelijke opstakels geen hinder onder-
vinden. Zie voorpagina zwerfsteen 94/2.
Vanaf september 1944 zijn met enige regelmaat bom-
bardementen uitgevoerd op de spoorlijn Arnheim-
Zutphen en wel op het stuk tussen Spankeren-Leuven-
heim-Brummen. Dit was m.n. bedoeld om de aanvoer
van materialen naar de VI afvuurrichtingen in
Harfsen te blokkeren.

legde een achttal overlappende banen fotografisch vast,
goed voor honderden foto's van het gebied.

Het toestel vloog op een heldere winterdag tussen de
24.000 ft en FL (Flight Level) 36, 36.000 ft hoogte.
Voor ons nagenoeg onzichtbaar tussen de 8 en 12 km!
hoogte.

Thans is dat de hoogte waarop verkeersvliegtuigen van
Schiphol via een zgn. radiobaken in Rekken bij
Eibergen onze omgeving passeren naar het Oosten.
Als we de zgn. task -opdracht- CA 683-1 bestuderen,
dan heeft de vlieger 8 zgn. runs gemaakt en naar alle
waarschijnlijkheid heen en terug op verschillende
hoogte. Mogelijker hoog begonnen en door het vele
bochtenwerk gezakt tot uiteindelijk de 24.000 ft (8km),
doch dit blijft gissen.

Fotografieren met grote snelheid

De eerste fotosessie ving aan nabij Hoenderloo tot net nabij de lus van de IJssel in onze omgeving, vervolgens door naar Vorden en een draai van 180 graden makend weer terug naar een gebied net ten zuiden van de Woeste Hoeve en zo verder zigzaggend tot het geheel fotografisch geïnventariseerd was. Om de paar seconden werd met een automatische impuls een opname gemaakt en schrijver dezes heeft het voorrecht gehad een serie te mogen aanschouwen. Er werd gevlogen met Spitfires en Mosquitos en deze serie is waarschijnlijk vanuit een Mosquito genomen en dergelijke toestellen vlogen tenminste met een snelheid van 500 km/uur over het gebied. De overlap van de ene foto naar de volgende foto zijn kilometers, doch in tijd maar een aantal seconden. De toestellen waren voorzien van 3 automatische camera's met elk een magazijn voor 250 opnames. In een later stadium werd deze magazijnen verdubbeld tot 500 opnames.

Zien we het hoogteverschil van 8 tot 12km, dan bestaat er ook nog een mogelijkheid, dat de vlieger zijn toestel

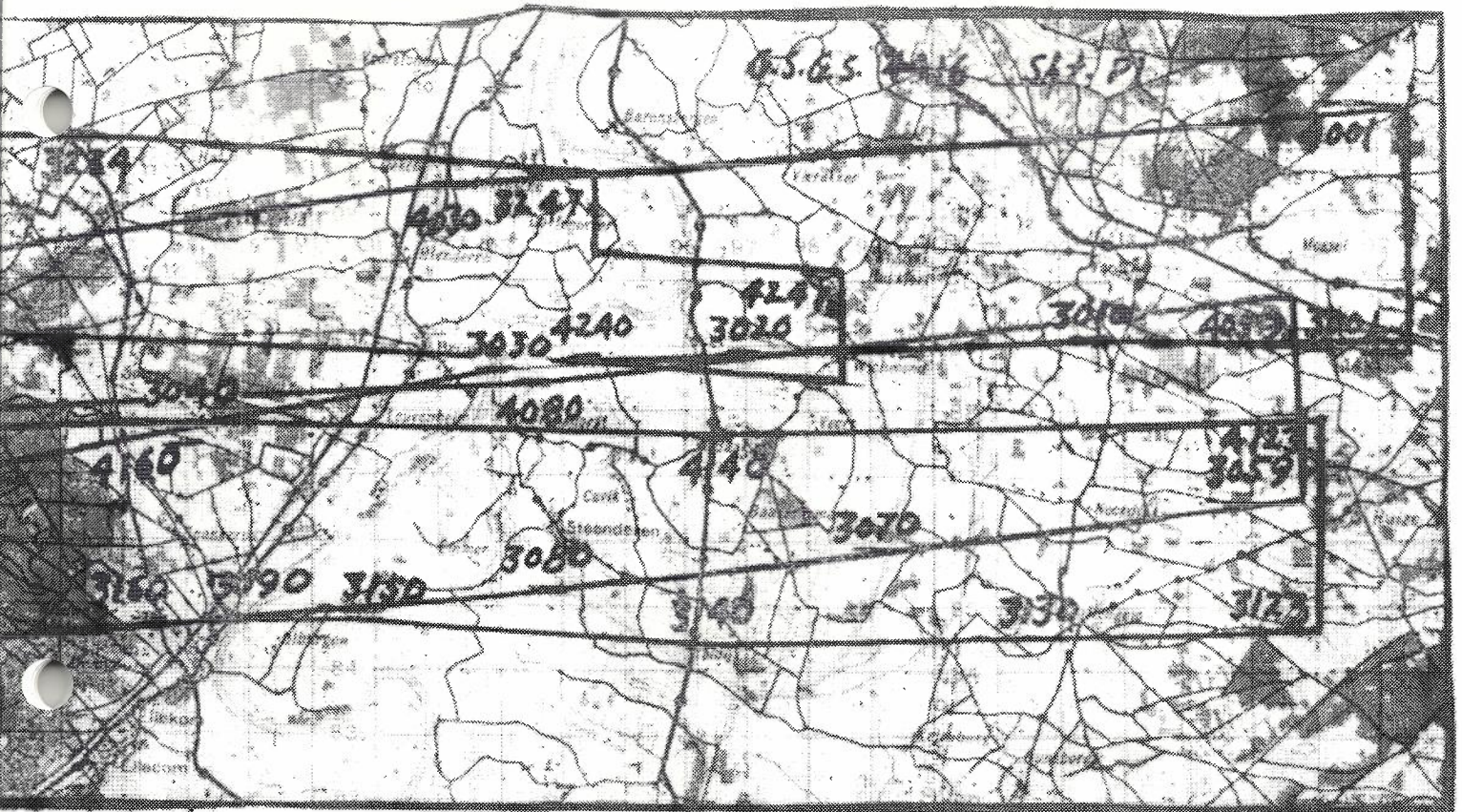
Westervoort over naar de Liemers/Achterhoek in de richting van Doetinchem en vervolgens kwamen de bevrijders in onze richting.

Op 3 april 1945 werd Steenderen bevrijd. Rha en Olburgen bijna een week later, daar waren Duitsers ingesloten en deze werden met deze actie gevangen genomen en brachten het er gelukkig voor hen levend vanaf. Helaas heeft de bevrijding levens van de burgerbevolking gekost en in deze twee buitendorpen enkele gewonden en enige boerderijen, ze werden in de brand geschoten.

Zutphen werd op 6 april 1945 bevrijd en Brummen pas op 15 april 1945 en het zou nog ruim twee weken duren alvorens geheel ons land verlost was van de bezetter.

Archief

Het gehele geïnventariseerde fotomateriaal zou na de oorlog vernietigd worden en dit is gelukkig op het nippertje voorkomen. Waarschijnlijk 100.000! foto's van deze en soortgelijke operatie(s) liggen bij drie instan-

heeft opgetrokken tot 12km hoogte, vervolgens door een dalende lijn extra snelheid heeft gemaakt, waardoor de grondsnelheid tot wel 700 km/uur kon oplopen en telkens na de run weer klimmen tot 12km hoogte. Deze hoogte gaf veiligheid voor afweergeschut, doch het begrip snelheid verhoogde vooral de veiligheid tijdens deze operatie.

In Engeland op de Centrale Interpretatie Afdeling te Medmenham werden aan de hand van de foto's maquettes gebouwd en verdere militaire beslissingen voorbereid en genomen.

Het Opperbevel van de geallieerden was bijzonder blij met deze gebiedsinventarisatie en heeft besloten ons gebied niet vanuit het Westen (Veluwezoom), maar Oosten! te bevrijden. Het 1e Canadese Legercorps onder leiding van generaal H.D.G. Crerer stak bij

ties opgeslagen:

- Air Photo Library, Department of Geography, University of Keele, Staffordshire U K
- Stichting voor Bodemkartering der Landbouw Universiteit te Wageningen
- Rijks Topografische Dienst te Emmen.

Dank aan mijn inspreker, amateur historicus Stan Dekker te Leuvenheim. We zullen toch een keer naar een van deze archieven moeten om duplicaten van dit voor de gemeente Steenderen unieke materiaal te verkrijgen, want als we de photoruns van vlieger Hutchinson goed geïnterpreteerd hebben, staat waarschijnlijk onze gemeente compleet op zijn fotoreeks van 8000m hoogte en mogen wij hem zeer dankbaar zijn.

(Paul Kok)

(vervolg pag 7)

Wij waren 14 dagen eerder bevrijd dan Brummen en vanaf de Brummense kant schoten de Duitsers op 12 april 1945 om 4 uur "Spaensweert" in brand en op 13 april 1945 om 9 uur "'t Hamminck". Ook het veerhuis is platgegaan.

Toen het schieten afgelopen was, kwam uit de weilanden een aantal Duitse militairen tevoorschijn, die zich daar verstopt hadden. Ze werden door de geallieerden gevangen genomen en gelukkig overleefden ze zo deze verschrikkelijke oorlog.

En nu verder

En wij in Bronkhorst?

Ik heb gezien, hoe de burgers, die met de bezetter sym-

pathiseerden werden opgehaald en weggevoerd om berecht te worden. Ook dat hebben we meegemaakt. Na het ondergaan van de hun opgelegde straf zijn deze mensen weer in onze gemeenschap opgenomen en zo vormen we weer een dorpsgemeenschap, waarin het best is te verkeren en waarin zich iedereen inspannt om er samen iets van te maken...

Beschouw dit niet als een volledig verslag! Deze 1200 woorden zijn slechts een fractie van wat we allemaal zouden kunnen vertellen over hetgeen we beleefden van 1940 tot 1945.

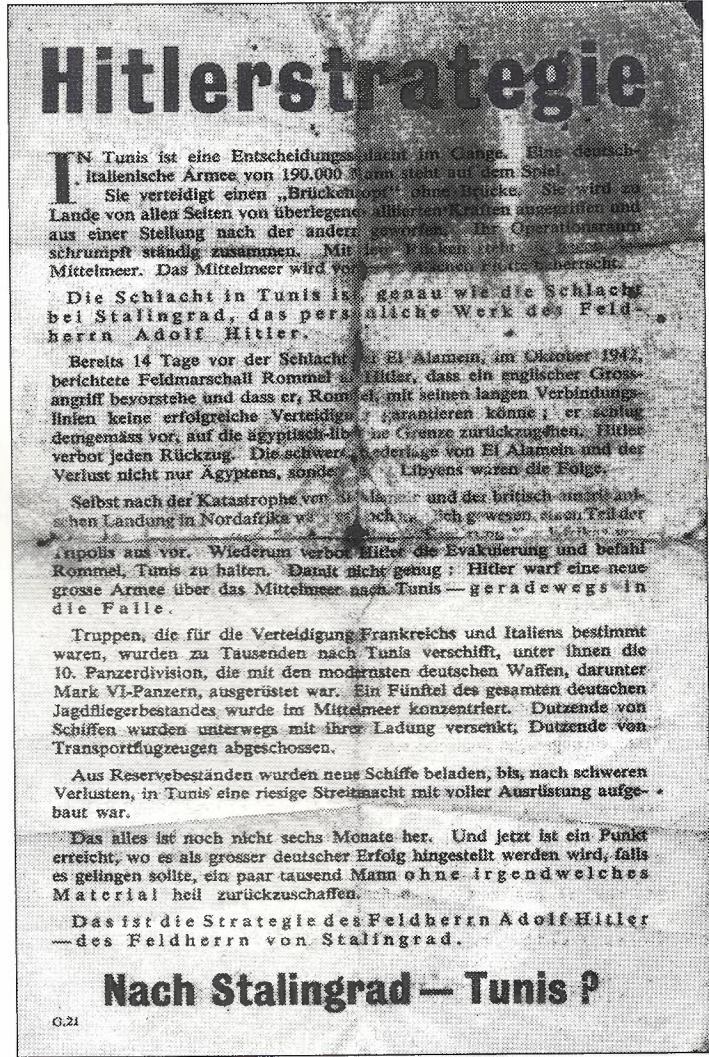
(E.J. van Leuvensteijn-Breukink)

KRAFT DURCH FREUDE...

Dit stroobiljet werd iets te vroeg uit een geallieerd vliegtuig geworpen en kwam in de weidevelden rond Bronkhorst terecht. Kwestie van een paar minuten verder vliegen en vergeet niet, het overgrote gedeelte van de vluchten geschiedde in de nachtelijke uren en geheel ons land was pikkedonker. Ze waren duidelijk bedoeld om in Duitsland te droppen en het moreel van deze oorlogvoerende natie te breken.

De tekst spreekt voor zich. Diversen zijn er uit de geallieerde vliegtuigen geworpen en zelfs een voorbeeld-exemplaar, hoe Duitse militairen zich aan de geallieerden konden overgeven.

De eerste week van mei 1995 wordt er in Het Anker te Steenderen een tentoonstelling georganiseerd van vijf jaar oorlog en bevrijding. Deze stroobiljetten zullen er zeker hangen, ze zijn met per duizenden uitgeworpen in het kader van de psychologische oorlogsvoering.

DE BANGE JAREN VAN CORNELIS VAN VIEGEN

Cornelis van Viegen, geboren te Bronkhorst op 1 november 1923 uit Bronkhorster ouders (Teunis van Viegen en Marie Bosman) ging in Bronkhorst op de lagere school, later in Steenderen.

Daarna bezoekt hij een avondschool in Zutphen, haalde ook het Middenstandsdiploma en werd van beroep huisschilder.

In Zutphen is hij op 16 jarige leeftijd begonnen te schilderen bij een baas.

Arbeitseinsatz

Het werd oorlog en maart 1943 moest Cor naar Duitsland voor de 'Arbeitseinsatz'. Daarvoor meldde hij zich bij het arbeidsburo in Zutphen. De daar dienstdoende ambtenaar vroeg of hij dat werkelijk wilde en gaf met weinig woorden te kennen, dat Cor beter rechtsomkeerd kon maken, dan zich in te laten schrijven.

Cor koos het 'wijste' pad, dwz het hazepad. Geen gemakkelijk pad, zoals uit zijn verhaal zal blijken.

Onderduiken...

Juist dat moest hij nu! In Almen kon Cor bij een boer aan het werk en die boer wilde geen onderduikers in huis hebben, zodat Cor de hooiberg overbleef om te slapen. Zelf sliep de boer in een veeschuur, want het woongedeelte zat vol met notabelen, die zich op hun eigenlijke woonplek niet veilig achtten in verband met razzia's.

Het boerenwerk was zwaar en veel te lange dagen werden gemaakt, zodat Cor er onderdoor dreigde te gaan. In Linde onder Vorden werd een tweede onderduikadres gevonden en dat was beter uit te houden.

Verraden!

In verband met zijn verjaardag ging Cor op 1 november 1943 even naar huis en werd opgemerkt door zijn buurmeisje Gerrie, die omgang had met Duitse soldaten. Prompt werd Cor 2 november in de vroege ochtend door twee landwachters ingerekend en naar kamp "Erica" in Ommen gebracht. Dat ging per trein onder geleide van de aanhouders, die bewakers van dat kamp waren. Vader Teunis had nog geprobeerd Cor geregistreerd te krijgen als landarbeider, maar de P.B.H. (Plaatselijk Burohouder) weigerde dat. Landarbeiders hadden bewegingsvrijheid en hoefden dus niet onder te duiken.

Na acht dagen ging het richting Amersfoort naar een opvangkamp, waar een kadaverdiscipline heerste. Heel weinig en slecht eten werd er verstrekt.

Twee Steendenaren waren hier mede lotgenoot. Gerrit Peelen en Jan Reesink. Na zeven maanden weer verder.

Nu naar Lünen, een straffkamp met duizenden gevangenen van alle nationaliteiten. Het werk was heel zwaar en bestond uit vuur stoken voor aluminiumbehandling. In onverdraaglijke hitte met een spons voor je mond om de kwade dampen, die daarbij vrijkwamen te weerstaan.

Vluchten...

Na zes weken kon een geslaagde vlucht poging ondernomen worden. Met mijn maat stonden we bij de buitenste oven, de wacht liep voorbij het raam en op een blik van verstandhouding glipten de beide stokers naar buiten en zetten het op een lopen. Mijn maat was een Nijmegenaar.

Door eerst hard te rennen door struiken en hoge rogge op de akkers kwamen we uit het zicht. Wij ontmoetten een betrouwbaar persoon, die ons marken gaf om iets te kunnen kopen. Onze gevangenis kleren, waar rode

letters op stonden hadden we met schoensmeer (met voorbedachte rade achterover gedrukt) pikzwart gemaakt. We trokken het binnenste buiten aan en ik had ook uit voorzorg een overall onder de arm, die goed van pas kwam. We waren kaal geknipt en moesten onze mutsen ophouden om niet teveel in de gaten te lopen.

Toen we geld hadden zijn we een soort lunchroom binnengegaan en we hebben heerlijke warme soep gegeten en dat was "smullen". We konden van het geld ook een eind met de tram en later maar weer lopen. Na verloop van tijd kwam Oberhausen in zicht.

Op 6 juni 1944, dit zou later voor ons D-day gaan heten werden we aangehouden op de Rheinbrücke door de Feldpolizei en meegenomen voor verhoor.

Toen we bezig waren uit te leggen, dat we uit Dortmund door een bombardement waren verdreven, ging op het buro van de Feldwebel de telefoon en kwam de boodschap door van de geallieerde landing in Normandië. Meteen zat de kat hoog in de gordijnen en was alles totaal ontregeld. Wij werden naar buiten gevloekt en teruggecommandeerd naar Dortmund.

Toch de Rhein over

In de haven zette een Belgische matroos ons naar de overkant over. Liftend met een Nederlandse vrachtauto bereikten wij een grenspost en met de chauffeur spraken we af, dat wij om de grenspost zouden lopen en hij was bereid ons op te wachten en verder mee te nemen. We zouden bij controle immers tegen de lamp lopen.

Bij die omtrekkende beweging over ongebaande paden stuitten ze echter op een militair punt, een verdacht opgestelde waarnemingspost en werden aangehouden. Men liet ons niet door, maar leverde ons over aan de politie, die ons de volgende dag naar Kleef bracht. Een 'bulderbast' van een vent liet ons de mutsen afzetten en constateerde, dat hij met Haftlingen te doen had en veroordeelde ons tot 2 maanden internering.

In Kleef werden we op een betonfabriek te werk gesteld en moesten daar onder wederom erbarmelijke omstandigheden arbeiden aan bouwelementen voor noodwoningen, die immers steeds meer nodig waren. Ook in Wesel hebben we nog ongeveer een week of zes op een meubelfabriek gewerkt. In augustus -nog steeds 1944- werd die fabriek plotseling omsingeld door S.A.-mannen en moest iedereen te voet op transport, want de geallieerden waren in aantocht naar Wesel.

Op dat moment was controle afwezig en kon iedereen zelf richting bepalen en Cor koos voor Hünxe; niet bewust, maar intuïtief. Vooruit blijven lopen en Wesel achter je houden.

In Hünxe was het rustig en minder vijandig zodat Cor zich durfde te melden op het gemeentehuis. Veel boerenvrouwen stonden daar te wachten op mannenhulp op de boerderij, want de boeren waren bij de Wehrmacht.

Een boerin had een Rus op haar bedrijf gehad, maar die was aan het graven gezet van loopgraven en tankvallen. Cor ging dus met die boerin mee, de boer op. Hij kon immers melken (In Almen geleerd op zijn onderduikadres) en zo zie je maar, dat als een schilder melken kan er toch nog onderdak in zit.

Cornelis als veefokker

De hele winter 1944/1945 heeft Cor geboerd. Op een dag werd hij 10 km van huis gezonden om bij een familielid van de boerin de tuin te spitten. Het weer was er helemaal niet naar, maar je bent in een ondergeschikte

positie en je gaat dus. Op de fiets erheen en meteen aan het werk. Hoewel het regende en soms met pijpestelen, had Cor de tuin s'avonds omgelegd. Hij wilde weer vertrekken, maar dat hoefde niet, want er waren nog bonen te doppen. Wat weet een schilder van tuinbouw? Dus hij liet zich bepraten en bleef.

Na de hele dag doppen, mocht Cor s'avonds weer vertrekken en terug op de boerderij vond hij in de paardestal tussen de vijgen een 'schoentje' van een varken. Toen ging bij hem een lichtje op en begreep hij helemaal, waarom hij weg moest blijven. Op zo'n clandestiene daad stond een flinke straf en de bazin wilde daar geen pottekijkers bij hebben. Cor hield deze wetenschap wijselijk voor zich en dat kwam hem later goed van pas, toen een groepje heel jonge (17 à 18 jarigen) militairen eieren van hem eisten om die geallieerden, krachtdadig gevoed, te kunnen overmeesteren.

Cor gaf die bluffers een paar eieren, tot groot ongenoegen van de bazin. Zij zou hem aangeven, omdat hij eigendom van haar had ontvreemd! Dan wordt je 'ingesperd!' "Dan ga jij ook mee, omdat je clandestien hebt geslacht": zei Cor. Ze kreeg een bloedrood hoofd en werd -en bleef- poeslief. Van een zeug, die biggen wierp, mocht Cor toen er acht geboren waren, de rest hebben. Zo heeft hij daar zelfs nog vee in eigendom verworven. Het werd een worp van elf. De sfeer werd dus heel gemoedelijk.

Amerikanen in aantocht

Op 26 maart 1945 kwamen de Amerikanen Hünxe bevrijden en op de plaats, waar Cor werkte ging iedereen met geheven armen voor de muur en vond visitatie plaats. De mannen werden geïnterneerd, Cor niet omdat hij Nederlander was en na grondig verhoor is hij gedirigeerd naar opvangcentra, waar hij als eerste 'zending' aangekomen, de bevolking zag groeien tot duizenden. Vervolgens op Nationaliteit bijeen gebracht en op transport gesteld.

Heel, heel veel Russen gingen Oostwaarts, evenals Roemenen, Joegoslaven en alles, wat die kant op thuishoorde. Iedereen dus terug naar het land van herkomst. In een Franse vrachtwagen ging het Westwaarts, via Venlo naar Eindhoven. Bij Philips op het parkeerterrein is overgeladen richting Leende. Na zes weken was met een veetransport Elst bereikt. De drang naar huis was zo groot, dat er hele stukken te voet zijn afgelegd als er geen ander vervoer mogelijk was.

Een Jeep met Schotten ging richting Apeldoorn en dat klonk zo vertrouwd in de oren, dat Cor er zo vlug mogelijk in dook.

In de met zeildoek omsloten laadbak voelde Cor, dat er over bruggen gereden werd en zo werd de Veluwe bereikt. Zelfs op de bagagedrager van een transportfiets legde Cor de laatste kilometers af en onderweg gaf hij aan bekenden boodschappen mee, onder andere aan een tante in Empe, of die hem tegemoet kon komen met een fiets. En dat gebeurde en zo stond hij met een fiets voor het Bronkhorster veer. Steeds meer bekenden zag hij en 'lange Henk' (Wijers), de veerbaas roeide hem zelf over.

Is de punte kapot? vroeg Cor. En toen herkende lange Henk hem...

Weer thuis!

Met Gerrit Harmsen sprak hij een paar woorden en Corrie Wolff stond buiten, toen Cor de Kapelstraat indraaide met zijn fiets.

Thuis trof hij alleen zijn moeder aan; ze zat in de keuken. Wat was ze oud geworden! Vanzelfsprekend zijn er geen woorden te vinden voor verder verslag. Vader Teunis was op de Hof buiten Bronkhorst. Hij is onmiddellijk door Ali Harmsen -zijn latere vrouw-, die op haar kousevoeten naar hem vloog toen ze van haar broer Gerrit hoorde, dat Cor er weer was, ingelicht.

Cor was nog geen uur thuis of de kamer was vol met Bronkhorsters gelopen.

Ze droegen hem op de schouders de straat over in opperste schik. Toen Cor hen bedankte gebruikte hij plat-Duits, dat hij zolang gesproken had, schakelde over in het Nederlands en eindigde in het gewoon Bronkhorster dialect, dat hij eindelijk weer om zich heen hoorde. Het werd dus een drietalige speech.

Op 17 mei 1945 speelde zich dus deze thuiskomst af en Cor kon weer zijn eigen kleding gaan dragen. Daaraan had het hem steeds ontbroken. Stel je eens voor... nooit een verschoning en totaal geen zeep ter beschikking! Naast de Duitsers was het ongedierte zijn grootste vijand. Luizen en Duitsers dus, maar je mag ze ook omdraaien, want beiden waren verschrikkelijk.

Hoe nu verder?

Nadat Cor wat op verhaal was, is hij weer aan het werk gegaan en over de beleefde verschrikkingen wilde en kon hij niet praten.

Tot zijn vijftigste levensjaar liet hij weinig of niets los.

Toen werden de spanningen obsessies en is de huisarts met hem gaan praten. Herinneringen oproepen en alles van je af praten, zodat ook anderen er van weten. Al die ervaringen mede delen, zodat anderen mee gaan delen. En we weten het... gedeelde smart of verdriet is halve smart of verdriet.

Nu niet meer werken

Cor is inmiddels over de zeventig. Hij is blijven voetballen en is daar nog niet los van. Hij houdt postduiven en daarin stopt hij ook veel energie.

Cor is nu zover, dat hij zich niet meer afvraagt: Waarom mocht ik dit overleven? Maar... ik mocht het overleven, opdat ik erover kan vertellen en ervoor wil waarschuwen: DIT NOOIT MEER!!

(Verdi van Leuvensteijn-Breukink)

LAATSTE NIEUWS...

2e Historische fietstocht, bevrijdingstocht...

Het is zaterdag 6 mei 1995 geworden en let wel beste fietsers, voor deze dag is "stralend weer gereserveerd, doch een klein drupje in de vroege morgen heeft de natuur nodig, nietwaar?"

We klimmen weer op de fiets en dit maal gaan we het aantal honderd te boven? (senioren mogen met snorfiets of in de auto) De route zal voor een gedeelte slaan op de jongste geschiedenis van onze gemeente en wel de tijd van 1940-1945.

Verzamelen tussen 09.30 en 10.00 uur in Het Anker te Steenderen en alle deelnemers krijgen de gelegenheid de aldaar ingerichte tentoonstelling van de plaatselijke Oranjevereniging over de oorlogsjaren en de bevrijding te bezoeken. Gelegenheid voor een kopje koffie en een sapje voor de jeugd en aansluitend in kleine groepjes vertrekken.

Ingesloten het inschrijvingsformulier en de kosten voor deelname zijn p.p. 7,50 voor leden der HVS. Niet leden betalen een tientje, doch kunnen altijd die ochtend lid worden!

U ontvangt weer fietsende een kostbare 'stofmap met historisch materiaal' vol en waar fietsen we heen? **topsecret...** Schrijf maar in en wel graag vóór de Koninginnedag bij het PTT-kantoor in de SPAR of via onze sekretaris.

MAYDAY... MAYDAY... MAYDAY...

Het internationaal radiosignaal voor een luchtvaartuig in nood. In oorlogstijden zal het wel niet zo door de boordradio geklonken hebben, daar de vijand natuurlijk de berichten uit de lucht kon pikken en met zgn. kruispeilingen (vanuit twee ontvangstations het maximale signaal meten. Het 'kruis' van de twee metingen was de plaats van het radiostation cq vliegtuig) de positie kon bepalen.

Berlin!

Richard Pape, Jock Moir en medevliegers -in totaal 8 man- kregen 6 september 1941 als opdracht van het Royal Air Force commando om het hoofdkwartier van Goerings luchtverdediging aan de rand van Berlijn met hun 4 motorige Sterling bommenwerper met Amerikaanse registratie N6045U te bombarderen.

Dit gelukte en de bommen ook wel 'eggs' genoemd, troffen doel en de mannen maakten nog een ronde boven Berlijn om foto's te maken en ook het werk van hun collega's te aanschouwen. Vervolgens koers 270, terug naar het Westen, doch...

Plotseling zaten ze midden in de gigantische lichtstralen van de schijnwerpers van het afweergeschut dat westelijk van de stad Berlijn stond opgesteld. Gezagvoerder Wallace Terry deed er alles aan om zelfs in maximale duikvluchten uit de lichtbundels te komen, doch uiteindelijk raakte het luchtafweergeschut hun "Sterling", een gigantische machine met een lengte van 35m en spanwijdte van 42m, vier stermotoren van 1600 pk elk. In huidige maatstaven een gemiddeld verkeersvliegtuig van 30 ton luchtwaardige massa.

Twee van de vier motoren werden boven Berlijn door granaten uitgeschakeld. Eén granaat trof doel bij de staart en stukken metaal van het toestel werden opgeblazen. Wallace Terry bracht zijn brandende toestel in een enorme duikvlucht en de snelheid van de Sterling nam toe tot een ongekend maximum. De stroming langs het toestel leek wel het geluid van 'jankende orgelpijpen' en gelukkig... het vuur werd uitgeblazen.

De brandstoftank was lek geschoten en de vliegers beseften, dat retour Engeland er niet meer in zat. Op lagere hoogte, ideaal voor de Messerschmitts van de Luftwaffe om hen uit te schakelen, waggelde de Sterling in westelijke richting. De extra brandstofvoorraad van 1600 Ltr. brandstof was verloren gegaan en Terry Wallace gaf opdracht aan Richard Pape de kortste route naar het IJsselmeer of de kustlijn te plannen en aldaar een noodlanding op het water uit te voeren.

De Sterling kon nog maar net in de lucht worden gehouden. De buitenste stuurboordmotor -rechts- was door brand uitgeschakeld, de binnenste was ontzet en liep niet meer synchroon met de motoren aan bakboord -links- en het toestel kraakte en schokte, voorts stond de linkervleugel in een verkeerde stand door ook een granaatinslag of schokgolf van een explosie.

De rechterbinnenmotor liep roodgloeiend aan en verloor toeren. De machine kon niet meer opboksen tegen de 80km per uur tegenwind en stond bijna stil in het luchtruim, achteraf bleek dat boven de grensstreek te zijn. Ook deze motor gaf het op en de Sterling had alleen nog maar motoren aan de bakboordzijde die tot het maximum werden opgevoerd en tegen oververhitting liepen en ook hun toerenaantal daalde... de hoogte daalde.

Een geplande noodlanding ten Noordwesten van de

Veluwe in het IJsselmeer zat er niet meer in!

Uiteindelijk stonden de brandstofmeters reeds ruim op nul en de resterende motoren begonnen over te slaan en snakten naar brandstof, die er niet meer was. Een der laatste 'plots' op de navigatiekaarten was 20 mijl oost van de Duits-Nederlandse grens. De gezagvoerder schreeuwde..."Mannen nu kan je nog springen met de parachute" en twee mannen deden dat. De parachute van Richard Pape was in de opslagruimte finaal kapot geschoten door afweergeschut! De jonge boordschutter van negentien was die nacht opeens volwassen geworden en zei: "Kapitein ik blijf bij U!" en dat is Richard Pape altijd bijgebleven..

De kreupele machine kon in de late nacht nog strompelend onze Achterhoek bereiken en de vliegers 'cirkelden' als een zweefvliegtuig boven Hengelo's gebied, onze buurgemeente.

Noodlanding!

Terry Wallace, navigator Richard Pape en boordwerktuigkundige Jock Moir maakten de laatste voorbereidingen om de noodlanding te gaan uitvoeren en deze voorbereidingen waren hoofdzakelijk van geestelijke aard. Het enorme vliegtuig werd zwevend in een dalende lijn gebracht met een "enorme" grondsnelheid van rond de 200 km/uur en de piloot wist juist de toren van de Hengelose kerk te ontwijken.

Het is in de vroege ochtend ong. 05.00 uur van de 7e september 1941 en het toestel scheert rakelings langs de boerderij "Rustenburg" en schuift met deze enorme landingsnelheid in een weiland, maakt nog een 'bump' en na nog langs een boom, min of meer, geroteerd en geremd te zijn waarbij een motor wordt afgescheurd, komt het gevaarte van 30.000 kg! tot stilstand tegen een aarden wal. Later zou blijken dat dit aan de Varsselseweg was. Perfekt teamwerk en gezagvoerschapp!

Als je het weiland nu ziet, lijkt het een mirakel, dat een dergelijke machine daar tot stilstand kon komen en dat alle mannen -overigens licht tot zwaarder gewond- het er levend van af gebracht hebben. Met een eenmotorig privévlucht met een luchtwaardige massa van minder dan duizend kilo is er immers niet te landen. De 'buik' van het toestel, het bommenruim, heeft dan ook veel snelheid en energie geabsorbeerd.

Jock Moir kwam er met de minste kwetsuren vanaf en kon bij de eerste hulp kist komen en 'behandelde' zo goed en zo kwaad als mogelijk zijn maten. De gezagvoerder had een enorme hoofdwond, Richard Pape had een wond aan de hand en lag buiten westen.

Duitsers op de hielen

Jock was er duidelijk het beste vanaf gekomen en had de leiding van het 'onklaar' maken van het vliegtuig. In korte tijd vernielde hij een groot gedeelte van de apparatuur van het vliegtuig. Kaarten, tabellen en het logboek en met name het zgn. richtapparaat. Het interieur werd door Jock met een bijl bewerkt. Het toestel had ook een camera aan boord en de film werd eruit gehaald en op een vuurtje in de cockpit gesmeten. Geen sporen achterlaten!

Plotseling drie rode lichtpatronen in de lucht en de Duitsers zaten de bemanning op de hielen. Vluchten voor je leven, maar kon je nog vluchten..? De gezagvoerder Wallace Terry was te zwaar gewond, evenals de jonge boordschutter.

Richard Pape en Jock Moir besloten samen te vluchten en de plek des onheils te verlaten. Dit alles in nog geen uur tijd, Pape was er beroerd aan toe, meerdere kwetsuren als zware kneuzingen en bloedingen aan rechter

hand en dit vluchten was eigenlijk onbegonnen werk met zo'n gewond gestel. Weggevoerd...

Blik op oneindig en het verstand erbij houden en met het krieken van de dag hadden de twee al wel zes keer in de sloot gelegen om Duitse patrouilles te ontwijken. Het leek wel of een enorm legercorps hen aan het zoeken was en waren er nog bemanningsleden achtergebleven? Mogelijk zelfs doorgeslagen..?

Achteraf -na de oorlog- vernamen de vliegers, dat busladingen vol Duitsers daags na de noodlanding een 'dagtochtje' naar het vliegtuigwrak maakten. Het wrak werd trouwens tot in de puntjes in een dag of tien gedemonteerd en in delen vervoerd naar de IJsselkade, waar het nog geruime tijd heeft gelegen, alvorens het met een binnenvaartschip naar Utrecht werd vervoerd en aldaar door een gespecialiseerde dienst werd onderzocht en uiteindelijk tot schroot verwerkt.

Beide mannen waren nog steeds op de vlucht en kwamen aan bij een vervallen boerderijtje, waar een oude vrouw met een hond woonde. Zij drongen zich naar binnen en, begrijpelijk, de ontvangst was niet allerhartelijkst. Duidelijk haat maar ook medelijden was van het gezicht van de vrouw af te lezen.

Helaas bij een verkeerd adres aangekomen. De vliegers probeerden op "English Platt Duits" de vrouw wijs te maken, dat ze net een noodlanding hadden gehad. Twee maal die dag reden er Duitse colonnes langs het stulpje van de oude vrouw en een compleet leger was aan het zoeken naar de Engelsen.

De mannen begrepen dat ze zich uit de voeten moesten maken en ze pakten eetgerei mee van de oude vrouw, verkenden de omgeving en smerden 'm. De vrouw begreep, en bevestigde met ja, ja...dat ze nimmer de Duitsers op ons spoor mocht zetten!

Achteraf was ze voor een tientje 'beloning' omgegaan... De Duitsers zaten de vliegers op de hielen!

Vlucht door Holland van Oost naar West

De mannen zetten het op een lopen, doch moesten in min of meer begroeid gebied blijven en konden in een sloottalud komen. Kruipend verder en in de verte hoorden de mannen geweerschoten, duidelijk vanaf het huisje. Het werd hen duidelijk, de vrouw had doorgeslagen!

Beiden konden zich verbergen in een bosje van 200x50m. Niet in het midden, want daar zou zeker gezocht worden. Neen... aan de rand in het struikgewas. Pape groef zich in onder blad en ander struikgewas en heeft acht uur... geslapen! Moir, idem, doch zonder slaap en heeft twee keer de Duitsers met mitrailleurs op de hielen gehad, nog geen tien meter van hem vandaan! Twee keer hadden de Duitsers het bos uitgekamd en waren rakelings langs de vliegers geweest en ook schoten te hun magazijnen in de struiken en de bladaarde leeg. Uiteindelijk voor hen geen succes en geweren weer op de schouders retour Hengelo Gld.

De vliegers kwamen later bij de goedwillende klompenmaker Branderhorst aan, welke vertelde, dat hij door de Duitsers tijdelijk met anderen was vastgezet in een schoollokaal, want deze hadden de oude vrouw bezocht en zij vertelde dat twee overvallers haar huis waren binnengedrongen.

De boer had na enige uren inmiddels weer zijn vrijheid terug gekregen en kon de school weer verlaten. Hij wilde beide vliegers in nood wel helpen. Op het moment van deze daadwerkelijke hulp liepen de Duitsers op het erf voor en de mannen moesten zich hals over kop verbergen tot in de avond.

De Duitsers zouden wel verderop gaan zoeken, immers ze hadden de gehele omgeving reeds afgezocht... en

onze vluchtelingen kregen van Branderhorst hete koffie, te eten, genever, sigaretten en tips verder naar het Westen te komen. Zeer veel dank waren beide vliegers aan deze man verschuldigd en zij trokken verder.

Het was inmiddels avond en de Poolster was het kompas. Via allerlei gelopen windrichtingen liepen beiden door hoog struikgewas, zich regelmatig verschuilend als er weer een auto langs kwam in westelijke richting en kwamen op, wat later bleek, gastvrij Steenderens grondgebied.

Churchilldagen!

Richard en Jock zagen in de verte een paar niet te definiëren struiken, waarbij mensen stonden. Het was immers pikkedonker! Hadden de vliegers wel de goede richting genomen en hadden zij wel goede betrouwbare informatie voor hun verdere vlucht gekregen? Dat bleek gelukkig wel het geval.

Een van de gestalten kwam naderbij en dit was Gerrit Goossens en de vliegers drukten zich in het struikgewas. Ze waren gezien...

Vuur? Je overgeven? Of... een geheime code roepen? Richard Pape riep "Churchilldagen" en van Steenderense kant kwam het antwoord: "Churchilldagen" en vervolgens "Wilhelmina Engländer Flieger"! Het zat goed...

De mannen waren in goede omgeving gekomen en Gerrit bracht hen via een omweg naar de familie Besselink, zijn zuster te Toldijk en de begroeting was als van oude kameraden, al moest dat natuurlijk in stilte geschieden. Duitsers zouden immers cirkel voor cirkel verder gaan zoeken, met Hengelo Gld als middelpunt. Er werd betrouwbare hulp gehaald...

Besselink, Agterkamp, een geestelijke en de dokter

Een team van zeer betrouwbare dorpsgenoten toog aan het werk en leden van de familie Besselink hielden buiten de wacht. Wonden ontsmetten, kleding -stijf van modder, bloed en vuil- uitwassen etc.

De geestelijke en de dokter kwamen en Richard kon niet meer op de benen staan door slaaptkort en kreeg van de dokter een middeltje tegen de pijn en was voor uren onder zeil.

Jock werd door Jan Agterkamp, de Toldijkse onderwijzer welke uitstekend Engels sprak, bevraagd op zijn achterliggende vlucht, zowel door de lucht als ook over het Hengelose- en Steenderense grondgebied en de redders zagen het als hun Vaderlandse plicht deze vluchtelingen te helpen!

Let wel... daags aansluitend moesten de beide vliegers zich verbergen in: de hooiberg, het maisveld en een schuur, want de Duitsers bleven de omgeving nauwlettend in de gaten houden en kwamen aan de deur of de Besselinks de vluchtelingen ook hadden gezien. Zij kregen als antwoord, dat niemand deze 'gehate' Engelsen hadden gezien en toen waren de Duitsers maar weer verderop gaan zoeken.

Uiteindelijk zijn Richard Pape en Jock Moir tien dagen bij de Besselinks in huis cq de hooiberg geweest en prima verzorgd. De geestelijke is ook nog enige keren bij hen langs geweest.

Met behulp van de Ondergrondse naar het Westen

Jan Agterkamp was er na vele tegenslagen in geslaagd gehoor te vinden bij de verzetsbeweging en na een paar dagen zou er een afvaardigde naar Toldijk komen.

Deze kwam en zijn codenaam was 'kleine Peter', In uitstekend Engels stelde hij de mannen vele vragen betreffende hetgeen ze hadden meegemaakt.

Peter instrueerde de vliegers hoe te handelen op hun verdere vlucht naar Engeland onder leiding van de Ondergrondse. Volg alle instructies op, als er vertraging is denk eraan; geen paniek en gedraag je niet opvallend!

Richard Pape had een Royal Air Force navigatiehorloge om zijn pols en 'Peter' nam het mee, (want je gaat natuurlijk niet de kat op het spek binden) en hij vertrok.

De tijd kwam, dat ze via betrouwbare mensen richting Engeland zouden gaan en twee dagen na het bezoek van kleine Peter kwam een dame van 26 met een boodschap. Richard, met rood haar een typische Engelsman moest naar de kapper, zijn krullen moesten eraf en het resterende haar geverfd, idem zijn wenkbrauwen en aldus geschiedde door de familie Besselink, overigens een lachwekkende situatie in deze moeilijke tijden.

Op de avond voor het vertrek kregen de beide vliegers een heerlijk afscheidsmaal met zelfs Moezelwijn, aannemende van voor de oorlog...

Jan Agterkamp bracht beiden weg naar een ontmoetingsplaats, mogelijk boven een der cafe's in onze regio en nam afscheid van hen, naar wat later bleek een afscheid voor goed. De mannen werden daar omgekleed en verborgen op een kamer welke werd afgesloten.

Er werd vele uren later op de deur geklopt en de deur werd open gedraaid. Een onzichtbaar iemand gaf in het Engels instructies: "de kleding die jullie nu aan krijgen hebben jullie gestolen!, zo ook de twee fietsen" en als jullie ooit aangehouden worden: "je trekt van plaats naar plaats, kent geen namen en bent nimmer in de buurt van Hengelo Gld. geweest!" etc.

Met de trein naar Amsterdam

De mannen hadden deze gids toegewezen gekregen en hij bracht hen op drie fietsen naar Zutphen. Dwars door de Duitse linies en het wemelde van de Wehrmacht soldaten.

Uiteindelijk kwamen de mannen aan bij de brug in Zutphen en moesten geïnteresseerd in het water naar de vissen kijken, want een kwartet Duitse soldaten stond op de brug lol te maken. Opeens kwam 'kleine Peter' weer opdruven en hij nam de begeleiding weer over. De mannen werden via winkelstraten naar een parkje geloodst en kregen verdere instructies. Ze kregen twee treinkaartjes en vooral...

Als er een Duitse controle in de trein kwam, peuter dan vooral opzichtig in de neus, want daaraan hadden Duitsers een afschuwelijke hekel en ze zouden dan snel de deur van de coupe dichtgooien.

Kleine Peter zou met de mannen meereizen, uiteraard als anoniem burger. In de coupe gingen zelfs twee Duitse piloten zitten, die "gegen England" moesten vechten en richting Schiphol gingen. Wat een combinatie aan passagiers!

De drie kwamen samen met een boordevolle 'Duitse trein' in Amsterdam aan en kleine Peter bracht de vliegers naar een schuiladres, waar ze verdere instructies kregen.

Kleine Peter nam afscheid van de vliegers en hij bleek later een Brit te zijn, die de vluchtelingen over droeg aan ene meneer "X" en zijn 22-jarige dochter. "X" was een topman uit het verzet en zijn dochter, die aan de Universiteit studeerde, was s'nachts een verschrikking voor de bezetter.

Na een telefoontje moesten de vliegers naar een volgend onderduikadres en de volgende dag kwamen ze bij Dhr. Leonhardt, waar ze enige tijd moesten blijven en hun tijd nuttig maakten met het coderen van informatie, die naar Engeland zou worden gezonden.

Beide vliegers werden verder getransporteerd naar Laren in Het Gooi en kregen informatie mee voor de legerleiding, o.a. van een sabotage in de Nederlandse Seintoestellen Fabriek te Hilversum. Ze kregen ook te horen, waar grote voorraden munitie van de Duitsers opgeslagen was.

Per onderzeeboot naar Engeland..?

Meneer 'X' kwam op het schuiladres in Laren NH om beide vliegers verdere instructies te geven. Diezelfde avond zouden de mannen ten westen van Leiden aan het strand van de Noordzee opgepikt worden om met een geallieerde onderzeeboot naar 'de overkant' gebracht te worden en amper een kwartier later moesten zij afscheid van de Leonhardt's nemen.

(De Leonhardt's zijn een paar dagen later opgepakt en werden ter dood veroordeeld en dit vonnis is 'verzacht' tot vier jaar concentratiekamp en zij hebben de oorlog overleefd)

Met meneer 'X' en zijn chauffeur weer naar Amsterdam, een paar uur wachten en beide vluchtelingen kregen identiteitspapieren en verdere instructies voor een ongestoorde reis naar Leiden, langs het zwaar bewaakte Schiphol.

Bij het zien van Schiphol verbaasden Richard Pape en Jock Moir zich over de perfecte organisatie van deze militaire luchthaven. Junker 52 transporttoestellen vlogen in een drietal af en aan, beschermd door Duitse jagers. De mannen kwamen bij een afzetting voor Schiphol, bunkers en controle met veel "hakkengeklak" en terminologie, die ons ruim vijftig jaar na deze tijd nog altijd onplezierig in de oren klinkt.

Meneer 'X' vertelde, dat de inzittenden van de auto medewerkers van de Philips (NSF) seintoestellen-fabriek waren en door de Technische Controle Dienst naar de kust moesten om een storing aan een radiobakken te herstellen.

Allen moesten uitstappen en werden gefouilleerd, de papieren werden vele minuten aan een onderzoek onderworpen, alle gereedschappen uit de auto etc.

Het viertal mocht doorrijden na een 'kat' te hebben gekregen, want ze hadden geen document van de Amsterdamse Verkeerscontroledienst, "Volgende keer ook dat papier!" zei de Duitse officier en de slagbomen gingen open en de weg naar Leiden lag voor hen... met een document voor de volgende drie controleposten en met een max. snelheid van 15 km/uur langs Schiphol.

De drie mannen waren nog getuige van een crash van een Messerschmitt, een sturende piloot, die zijn toestel bij een oefening overtrok met dodelijke afloop, gezien de enorme vlammenzee. De auto kwam verder ongestoord in Leiden aan.

Naar Engeland werd... arrestatie!

De vliegers werden door meneer 'X' overgedragen aan een jongeman, genaamd "Drake" zoals zij hem moesten noemen en er werd afscheid van 'X' genomen. Het weer sloeg die dag in negatieve zin om, het werd mistig en de mannen zagen die nacht op zee hun rendezvous met de onderzeeboot in een mistgordijn verdwijnen. Inderdaad kwam het bericht van uitstel en Drake nodigde zijn gasten uit op een avondje bioscoop. Een zaal vol met 'Duits minnenden', doch je mond houden en kijken naar een film met veel arische propaganda etc.

Drake, Pape en Moir gingen nog voor het aanhoren van het "Deutschland über alles" naar buiten en dat was voor die tijd ongehoord! Naar huis werden zij kennelijk gevolgd door een man, die Drake niet kende. Zou deze lont geroken hebben..?

In de late nacht werd de hele straat afgezet door Duitsers met machinegeweren op scherp! De voordeur van Drake's huis werd ingetrapt en de beide a.s. Engelandvaarders werden gearresteerd en naar Den Haag vervoerd. Ze waren verraden en het huis zat vol met informatie, wapens etc. van het verzet.

Richard Pape droeg op zijn bovenbenen gesopt een gedecodeerd informatieboekje voor de geallieerde legers en kon dit wegmoffelen via een toiletpot.

Beiden werden voor verhoor naar het Gestapo hoofdkwartier in den Haag gebracht en werden voor een spion aangezien. Dagenlang werden zij verhoord en moesten zij vernederingen ondergaan. Uiteindelijk zijn zij via de gevangenis van de Luftwaffe naar Frankfurt getransporteerd en vervolgens naar werkkampen in Polen, Tsjecho-Slowakije, Oostenrijk en West Rusland. Gevlucht en wederom gegrepen en vervolgens nog voor het einde der Tweede Wereldoorlog via Zweden teruggekeerd in Liverpool.

Hun gevangenschap en nogmaals twee keer vluchten is in 100 bladzijden niet te beschrijven, nog afgezien van de vreselijke mishandelingen en ontberingen, die beiden hebben moeten mee- en doormaken.

Terugkomst in Holland

In 1953 is Richard Pape teruggekeerd in Hengelo Gld. en Steenderen en heeft hij mede namens zijn collega-vlieger Jock Moir een gedenkplaat naast het gemeentehuis in Steenderen voor zijn Steenderense helpers onthuld. Helpers, die helaas deze verzetsdaad met hun leven moesten bekopen. Naar men zegt, een rekeningetje van de Coöperatie te Baak in een kledingstuk zou hen fataal geworden zijn, maar dat blijft een sterk verhaal. Het was verraad van een infiltrant in de verzetsgroep.

Richard had een fantastisch en emotioneel terugzien met zijn helpers en de nabestaanden van zijn helpers, de gefusilleerden Bernard Besselink en Jan Agterkamp.

Na de oorlog vernam Richard Pape, dat hun ontvluchting via de Noordzee aan de Duitsers is verraden door vier personen en wel voor... geld!
Bernard Besselink, Jan Agterkamp, Meneer 'X', Meneer "Drake" werden op 17 november 1941 door de Duitsers gefusilleerd. Vier anderen van de verzetsbeweging, die beide vliegers hadden geholpen werden in Duitsland gevangen gezet en één van hen keerde niet terug en overleed in gevangenschap.

Van de vier verraders werd er één in de oorlog nog door de ondergrondse geliquideerd, twee zijn er na de oorlog veroordeeld en één wist aan zijn veroordeling te ontsnappen.

Alle bemanningsleden van het vliegtuig keerden in en na de oorlog terug naar Engeland, weliswaar met enorme omwegen...

4 mei 1995 is voor Steenderen een gedenkwaardige dag en ruim vijftig jaar na de dood van Bernard Besselink en Jan Agterkamp hebben wij als gemeente Steenderen nog geen enkele straat naar onze Steenderense verzetshelden vernoemd en daarbij valt de gemeente Steenderen tot op heden in den lande jammer genoeg uit de toon. Maar daar zou verandering in kunnen komen, tenslotte is vijftig jaar vrijheid een gedenkwaardig jubileum en zij hebben voor onze vrijheid hun leven opgeofferd...

(Paul Kok)

Dank aan Jean Kreunen, beheerder van het Achterhoeks Museum 1940-1945 te Hengelo Gld. voor het beschikbaar stellen van het materiaal, waaruit dit artikel kon worden samengesteld. Tevens Bronvermelding: "Met hand en Tand": lijdensweg van een ont-snapte krijgsgevangene door Europa 1941-1944 door: Richard Pape.

Oorspronkelijke titel: Boldness be my friend.

Hollandia Baarn ISBN 90-6045-217-8 en diverse courrantartikelen 1953 en 1954 waaronder: Gelderlander/Trouw/De Graafschapbode.

Het Achterhoeks Museum 1940-1945 houdt zich van harte aanbevelen voor aanvullingen van haar collectie vanuit de burgerij, opdat ook volgende generaties kunnen worden geïnformeerd.

LIJST VAN SLACHTOFFERS 1940-1945 IN DE GEMEENTE STEENDEREN

J.W. Agterkamp te Toldijk, gefusilleerd te Bloemendaal op 17 november 1941, 33 jaar oud. H.W. Besselink, ook gefusilleerd te Bloemendaal op 17 november 1941 en tevens 33 jaar oud.

Door luchtaanvallen op 12 en 24 oktober 1944: A.J. Derksen te Toldijk, 13 jaar oud. D.W. Klein Sessink te Toldijk, 13 jaar oud. H.J. Gosselink te Baak, 23 jaar oud. B. Hulshof-Hulshof te Toldijk, 67 jaar oud. Voorts een inwoner van Hengelo G op ons grondgebied.

Slachtoffers van de strijd rond de bevrijding waren: Ja. H. vd Bos, 12 jaar. B.J. Schooltink, 16 jaar. J.H. Schooltink, 7 jaar. Th. Schooltink, 5 jaar. J. Th. M. Dalhaus, 8 jaar. G.H. Wiegers, 5 jaar. G.J. Donderwinkel, 67 jaar. Allen woonachtig te Baak.

Slachtoffers elders in de gemeente waren:

Ha. J.M. Vredegoor, 9 jaar en J.A. Th. Vredegoor, 39 jaar, beiden te Covik. G. Heg-Van Maren, 55 jaar en H. Heg-Van Woerkom, 72 jaar, beiden te Olburgen.

H.H. Thuijsman, 17 jaar en evacue uit Arnhem te Baak. Op weg naar het ziekenhuis is nog overleden te Bergh: D.J. Donderwinkel te Baak, 13 jaar.

Gemeenteleden, die elders slachtoffer zijn geworden van het oorlogsgeweld of concentratiekamp:

Henk Bilderbeek van de Covik, verbleef in Putten. Simon Aussen uit Bronkhorst. Hedwig Aussen-Seligman uit Steenderen en Helmut Aussen, schoolier uit Steenderen.

(Bronvermelding: "Steenderen weerstaat den vijand succesvol / Er op of er onder" door: Nederkoorn en Stork met bijdragen van de oud-secretarie ambtenaar der gemeente Steenderen G. te Hennepe)

E.J. van L-Br.